

მხედრობა

შ ი ნ ა ა რ ს ი :

ქაქუცა ჩოლოყაშვილი —	***
ქაიხოსრო-ქაქუცა ჩოლოყაშვილი —	***
<u>ნავთისათვის ბრძოლა მსოფლიო ომში — ბ. ვარდანი</u>	
ბიუჯეტი —	ბ. ქ — ძე
საომარი მოქმედებანი მთაში —	ნ. თოხაძე
წერილი აფრიკიდან —	გიორგი
არტილერია, მისი დახასიათება... —	ლ. მ.
უცხოეთის სამხედრო ლიტერატურიდან	ლ. მ.

ქ ა ქ უ ც ა ჩ ო ლ ო ქ ა შ ვ ი ლ ი

ვინც მტრის წინაშე ქედს არ იხრის და არ ემორჩილება მის ნებას, ის დამარცხებული არ არის და, მიუხედავად იმისა რომ შეიძლება პირობები მძიმე და საშვალერები მცირე ჰქონდეს, განაგრძობს ბრძოლას თავისუფლების მოსაპოვებლად.

ეს არის ისტორიის მიერ გამოქედული ქვეშაობა!

დიდი ხნის წინად, როდესაც ზენონმა თავისი თანამემამულე ემიგრანტები შეჰკრიბა და საკუთარ სამშობლოში გაილაშქრა, იქ გამეფებული ტირანიის დასამხობად, და როდესაც ის, დამარცხებული — ხელგაკრული მიჰგვარეს და პირის-პირ დადგა ტირანი დემილოსის წინაშე, რომელმაც შურისძიებით აღსავსე თვალები ხარბად მიაპყრო თავის მსხვერპლს, განთქმულმა ზენონმა ენა მოიკვნიტა და მტერს სისხლი სახეში მიაფურთხა. ასე მოიქცა, ეს ერთ-ერთი უკვდავთაგანი, რომ სიკვდილსაც გამარჯვებული შეხვედროდა. თუმცა, ამის შემდეგ, ჯალათებმა წამებით მოჰკლეს ის, მაგრამ ვერ დაამარცხეს...

როდესაც სრულიად განმარტოვებული საქართველო 1921 წელს დამარცხდა და საშიშარი მტრის წინაშე დადგა, გამწარებული სიკაპასით მან ენა მოიკვნიტა და მტერს სისხლი სახეში შეაფურთხა, ამით ქვეყანას ამცნო, რომ დამარცხებულად არ აღიარებს თავს, ვინაიდან არ ემორჩილება მტრის ნებას და განაგრძობს ბრძოლას თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

ეს იყო ზენონის ფურთხი. თუმცა, ამის შემდეგ, ჯალათებმა აწამეს საქართველო, მაგრამ ვერ დაამარცხეს...

ქართველი ხალხი განაგრძობს ამ ბრძოლას იმ მტრის წინააღმდეგ, რომელმაც ორჯერ დაიპყრო საქართველო.

როცა რუსის ჯარი პირველად ტფილისში შემოვიდა, იმ დღეს წვიმდა და ქალაქელებმა იხუმრეს: «რუსებმა თან მოიტანეს ჩრდილოეთის სუსხი»-ო. ჩრდილოეთის სუსხთან ერთად განადგურებაც მოიტანეს და ქართველმა ხალხმა შეიარაღებული აჯანყებით უპასუხა მოსულ მტერს, თავისი პაპეული მიწა-წყლის განსათავისუფლებლად. ეს აჯანყებანი ატარებდნენ კუთხურ ხასიათს და რუსებიც დიდი სიამოვნებითა

და ერთდგულად ახშობდნენ დაუზღავად განმათავსეულზე უ მოქრობას მაგრამ ვერ შესძლეს და ვერ მოსტეხეს ქართული ხალხის ნება — თავისი ღირსეული შვილების მეთაურობით ის განაგრძობდა ბრძოლას იარაღითა და სიტყვით —

ჩვენი მაღალ-ნიჭიერი რომანისტი ალექსანდრე ყაზბეგის გმირები კბილებ-გაკაპასებული ურტყამენ ხანჯალს მკერდში, მთაში შეჭრილ რუხებს, რომლებმაც აფორიაქეს ხვეის ცხოვრება. ისინი ხალხის პირვარამის გამომხატველნი არიან და მისი ნების მატარებელნი; ებრძვიან საერთო მტერს და ხალხონურ გმირებად ჩათვლებიან.

მეორედ რუსის ჯარი 1921 წელს შემოვიდა ტფილისში. იმ დღეს კოჯრის ნიავს ტაბახმელადან თან ჩამოჰქონდა დენთის სუნი და კვამლი. ხოლო... როდესაც ქართველმა ხალხმა დაინახა, რომ ბრძოლა წაგებულა, მის მკერდიდან დაიჭყა მტრისადმი შურისძიების რისხვამ და გადმოვარდა როგორც ალესილი ხმალი. ამ ხმალს პირველმა ქაქუცა ჩოლოყაშვილმა წამოავლო ხელი და გულრკინეულად მიმართა იმ მტრისაკენ, რამელიც მეორედ მოვდა რომ ძირფესციანად ამოვდო ჩვენი ერის კულტურის საძირკველი, რომელიც პირველ შემოსევას გადაურჩა.

ამის შემდეგ რომანი არავის დაუწერია, მაგრამ ქაქუცას ოთხ წლიანი ცხოვრება უკვდავი რომანია, რომლის შესანიშნავი ეპიზოდები ჩვენს თვალწინ გაიშალენ მოქმედებაში და ნამდვილ-მომქმედ სურათებად ჩატარდენ. ამ რომანს არა ჰყავს პიროვნული ავტორი, რადგანაც ის დასწერა იმ დიდმა მწერალმა, რომელსაც ხალხი ეწოდება.

ქაქუცაც მოქმედობს უმთავრესად იმ ადგილებში, სადაც ალექსანდრე ყაზბეგის გმირები მოქმედებდენ. მაგრამ ახლა უკვე აღარ არის კუთხური აჯანყება. ხალხი ერთიანად გამოვიდა და იწყო ქუხილი და დრეკა, როგორც «დიდმა მთებმა». და აღარც ჩოლოყაშვილსა და ხალხს შორის არის მესამე პირი — ავტორი. ის ხალხმა წარმოშვა თავისი საშოდან უშუალოდ და აბრძოლებს საერთო სამშობლოს მტრის წინააღმდეგ.

როგორც სოფელში ჩამოვარდნილ მგელს მოაკვირებენ მცხოვრებლები სადმე ქართაში, ასევე ცუდათ გაათავებს პარტიზანი, რაც უნდა ძლიერი იყოს ის, თუ ხალხში ბინა არა აქვს. ქ. ჩოლოყაშვილი ოთხი წლის განმავლობაში რისხვად ევლინება იმ მტერს, რომლის დანახვაზე ბრაზი გადმოჰყარა ქართველმა ხალხმა. ეს მან შესძლო, რადგან ის ხალხს უყვარდა და ხალხი აცოცხლებდა მას. მოხუცებს მოჰყავდათ მასთან შვილები და ეუბნებოდენ: —

ამის სიცოცხლე შესწირე სამშობლოს-ო!

ხალხის ნდობა, ბრძოლის წყურვილი და რისხვაც არსებობდა, მაგრამ აგრეთვე საჭირო იყო ღონიერი ქართველი, ინდივიდუალური —

მაღალი თვისებების პიროვნება, რომელიც შესძლებდა სიმძიმის აწევას და გატანას. ასეთიც გამოჩნდა — ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. მძიმე მოვალეობაში მან გასძლო ოთხი წელიწადი. მას არ შეუქმნია მეტროპოლი პარტია და არც დისკოპლინით შეკრული დიდი რაზმი; მხოლოდ ალაღვინა ალ. ყაზბეგის გმირების «ძმად გაფიცვა», დღევანდელ პროპაგანდისმის ეპოქაში, როდესაც «ძმა ძმას აღარ ენდობა, ქვეყანა წამხდარია». ეს შესძლო, ვინაიდან მასში სცოცხლობდა დიდი ბუნება, ამ სიტყვაში ქართული ყველა მაღალ ღირსების მოთავსებით, და ბედი, რომელიც გმირობის საყვარელი მეგობარია. უთუოდ ეს ბედი ნათელი ღიმილით ბევრ ჯერ გადაუარდა სახეზე, როდესაც ის 1923 წელს მთებიდან გამოდიოდა და ტფილისში შედიოდა ქრისტეშობის თვეში.

ეს ორი მომენტი: ხალხი და პიროვნება — მასსა და ინდივიდუმი იღბლად შეხვდნენ ერთმანეთს საქართველოს ახალი ცხოვრების მამლისყვილზე.

ქაქუცა ჩოლოყაშვილს თან მოსდევდა ჩოლოყაშვილთა ოჯახების ქართული უწინდელი კულტურა. ამ კულტურით იყო მისი სული მონათლული და მაზე ნაზიარები. როგორც განათლებულ პიროვნებას მუდამ ხალხის გულზე ჰქონდა მიდებელი ყური, ესმოდა მისი გულისწადილი და ანგარიშს უწევდა მის სიღრმეში დაგროვილ ძალებს; მიჰყვებოდა და თვითონავე იყენებდა მათ. როდესაც მას წინადადება მისცეს, რაზმი დაეშალა, ეს მან შეასრულა. ხოლო ამის შემდეგ განაგრძობს... ერთგული რაზმით გადადის მთიდან მთაში და იბრძვის. როდესაც დამოუკიდებლობის კომიტეტის სახელით კ. ანდრონიკაშვილმა აჯანყების მეთაურობის დროსა გადასცა 28 აგვისტოს, ეს მან მიიღო, თუმცა ეს დროსა მანამდის ხელში ეჭარა და მიიღო ქართველი ხალხისაგან.

რატომ იქცეოდა ასე? იმიტომ, რომ ჩოლოყაშვილი არ ისახავდა ცალკე მიზანს.

მას არ ჰქონდა დასახული პირადული მიზანი. მტრის ტყვეისაგან მისი ძმა როცა დაეცა, ხის-ძირას დამარხა. ციხეში დამწყვდეული მისი სამამრი გამოიყვანეს და მოჰკლეს. ოჯახი აუნგრისეს და საყვარელი ცოლ შვილი ციხეში დაუმწყვდიეს. რომელიმე ეს უბედურება სხვა ვინმეზე ტყვიანზე უფრო იმოქმედებდა და სადმე ფეხი დაუცდებოდა. ჩოლოყაშვილი ხედავდა წინდაწინვე ყოველგვარი უბედურების შესაძლებლობას. მან პირადი ბედნიერების წრეს გადააბიჯა. ის არის და: მისი ნაბადი, ცხენი, სასროლი, შეფიცულები; მთის ფენთხებიდან სწრაფად გამოვარდნა და მტერზე ფიცხად შემოკვრა, შებრუნება და შიდა მთებისაკენ მიშურება; გორების გროვები ერთმანეთს ართმევენ გადმოკარდნილ სიმღერას; კლდის ნამტვრევებისაგან ნაშენ სადგომში ზის ქართველი — ეს-

მის მამაცების სიმღერა და წარმოუდგება, რომ ვიღამაც «იალბუზზე ფეხი შედგა»; მალა ასკლა, რბილ ხავსებზე ნაბუების გაშლა; ისინი არიან და მთის სურნელოვანი ფიჭვების შრიალი, «გამთენებელი ღამისა».

ო,ო! მომნიბლავ პეიზაჟების ფონზე ეს სურათი მეტად ლამაზად და სასიამოვნოდ ეჩვენება სხვას შორიდან, ხოლო მისი შემქნელს — ავტორს საკუთარი ძარღვის სისხლი უნდა ეხმარა ფერებად ხატვის დროს ჩოლოყაშვილმა ამას შესწირა პირადი ბედნიერება; როგორც ხალხისთვის მებრძოლი — უპიროვნოა. არ არსებობს მწვარი ჩოლოყაშვილსა და ხალხის მისწრაფებას შორის. ის ერთბაშად ხალხის ალესილი ინსტიქტია, რომლის ძახილი მოისმის როგორც კლდიდან აფრეხილი არწივის ყვილი!

ჩოლოყაშვილს არ ჰქონდა დასახული სოციალური მიზანი და არ წარმოადგენს ილიას გმირების ტიპს. ამ ხანის ქართულ ლიტერატურაში შექმნილ ყველა ამდაგვარი ტიპის გმირზე მალა დგას ის, რადგან — არის, ცხოვრობს და მოქმედობს. მას არ სწამდა წოდებრივი და პოლიტიკური დაყოფა; გლეხი, ინტელიგენტი, მუშა, თავადი მისთვის თანასწორი ადამიანები იყვნენ, ყველას ქართველს უწოდებდა და როგორც დიდ-ბუნებოვან ადამიანს ყველა უყვარდა. მაგრამ, მსგავსს მოყვრულ სიყვარულს ქართულ ძველ პოემებში თუ ამოიკითხავთ დღეს!

მას არ ჰქონდა დასახული წინასწარ გეგმაში ჩამოყალიბებული პოლიტიკური მიზანი, არ იბრძოდა ამ ხაზზე და არ აწყობდა აჯანყებებს. ამა თუ იმ ხალხის ცხოვრებაში — აჯანყების მოწყობას — ისტორია მიუდგომლად და უღმობელად ასამართლებს. ქაქუცა ჩოლოყაშვილს ისტორია არ გაასამართლებს, თუნდაც იმისთვის, რომ დიდების გვირგვინი დაადგას თავზე. მხოლოდ მას მტკიცედ სწამდა ერთი: — რომ უნდა ებრძოლა — თუ გაიმარჯვებდა ხალხს თავისუფლებას მოუტანდა, — თუ მოკლულ იქნებოდა, მაინც გამარჯვება მას რჩებოდა.

ასეთი იყო ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. მტრის ნებას ხალხმა საკუთარი რისხვიანი ნება დაუპირდაპირა, და ამ აქტის გამოცხადება ქაქუცა ჩოლოყაშვილი; აქ არის მისი სიდიდე და ამ ფონზე გამოჩნდება ისტორიაში.

ის ცხენხეთით მოვარდა საქართველოში ქუხილივით; მოვარდა და თან ჰკივის ხალხის გრძობებიდან გადმოტეხილი ვნებიანი კვილით: «ცუდათ ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირული სულის კვეთება და გზა უვალი შენგან თელილი, მერანო ჩემო, მაინც დარჩება, რომ ჩემ შემდგომად, მოქმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს!» ვინ იტყვის, რომ ჩოლოყაშვილის სულისკვეთება უქმად ჩაივლის! მისგან გადალახულ გზას გაჰყვებიან მისი მოძმენი, რომლებიც მომზადებული ჰყავს საქართველოს.

ქაჩუცა ჩოლოყაშვილი

1888 — 1930 წ.

ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი ეკუთვნოდა საქართველოს ისტორიაში დიდად ცნობილ ჩოლოყაშვილების გვარს, რომელმაც მრავალი ღვაწლი დასდო სამშობლოს.

დაიბადა მამაპაპეულ სოფელ მატანში, 14 ივლისს, 1888 წელს. იყო შვილი თავადის იოსებ და დარია ჩოლოყაშვილებისა. სწავლა მიიღო ტფილისის სათავადაზნაურო ქართულ გიმნაზიაში. ოცდაერთის წლისა რუსულ ჯარში იქნა გაწვეული სამხედრო ბეგარის მოსახდელად

და მსახურებდა ტვერის დრაგუნთა პოლკში, საიდანაც დაბრუნდა სახლში ოფიცრის ხარისხით. 1913 წელს შეერთო ილია მეღვინეთ-ხუცესის შვილის ერთად ერთი ასული ნინო და დაბინავდა მამულში. 1914 წელს დიდი ომის ატეხის დროს, როგორც ოფიცერი ისევ ჯარში იქმნა გაწვეული და მთელი ომი ბრძოლის ველებზე გაატარა. 1914 წელს დაჭრილ იქმნა ავსტრიის ფრონტზე და გადაყვანილი კავკასიის ფრონტზედ. როგორც დაჭრილი ის უფროსობდა ზურგის ჯარის ასეულს და ამ დროს დაიწყო ოსმალეთის ჯარის იერიშები სარიყამიშზედ. რუსის ჯარი ცოტა იყო და ოსმალები აშკარად სჯარბობდნენ. მათ უკვე შემოუარეს რუსებს ზურგიდან და აი ამ დროს იღებს იგი ბრძანებას, თავის მუშა-ჯარისკაცებს თოფები დაურიგოს და ფრიად სტრატეგიული მნიშვნელობის «არწივისბუდის» მთა ოსმალებისაგან უკან დაიბრუნოს. ჩოლოყაშვილმა ეს ბრძანება ბრწყინვალედ შეასრულა და «არწივის ბუდე» დაიბრუნა. ოსმალებმა ისევ განაახლეს «არწივის ბუდის» იერიშები, ჩოლოყაშვილი ფეხში დაიჭრა. მას წინადადებას აძლევენ უმფროსობა სხვას გადასცეს და თითონ ლაზარეთში წავიდეს. იგი თავის პოზიციასზე რჩება და ისევ იღებს ჭრილობას, მაგრამ ამ ხელად მკერდში და ფრიად მძიმეს მაგრამ «არწივის ბუდე» მას რჩება.

მძიმედ დაჭრილი ჩოლოყაშვილი თავს წმ. ნინოს ქართულ საავადმყოფოში ირჩენს და როდესაც ქართული ცხენოსანი რაზმი არსდება, ერთი პირველთაგანი შედის მასში. ამიერიდან იგი სპარსეთის ფრონტზედ არის. აქ მან შეასრულა თავისი შესანიშნავი რეიდი. თავისი ასეულით მან გაიარა მესოპოტამიის უდაბნო და ინგლისელებს შიუერთდა.

დადგა საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანა. ის უკვე ქართულ ჯარებში მსახურობს და ამ ხნიდან, როგორც ერთი შესანიშნავი ოფიცერთაგანი, მონაწილეა ყველა იმ ომებისა და სამხედრო საქმეების, რომელიც დამოუკიდებელ საქართველოს ჰქონდა.

1921 წელს, ეროვნული კატასტროფის დროს, როდესაც უსეთის წითელმა ლაშქარმა საქართველო დაიკავა, ის საქარველოში რჩება.

მის თავში იბუდებს საქართველოს განთავისუფლებისა და მტერთან იარაღით შებმის აზრი. ამის მზადებას, პირველი მეტრძოლი ჯგუფის შედგენას და იმ პირობებში ამ მეტად ძნელი საქმის მოწყობას მთელ წელიწადს ანდომებს. ამ დროს საქართველოში მძაფრი ტერორი მძინვარებს. იჭერენ ყველას და განსაკუთრებით სამხედრო პირებს. ჩოლოყაშვილი პირველთაგანი სწერია დასაჯერ პირთა სიაში. დაგვიანება აღარ იქნებოდა და 1922 წლის მარტის 12-ს თავისი «საქართველოს შეფიცულებით» ჩოლოყაშვილი ტყეში გადის.

ეს ნიშნავდა ბოლშევიკურ რუსეთთან ომის გამოცხადებას. მაღლი იმავე წლის ივნისში, ქ. სიღნაღთან, ბოლშევიკების ძალებთან პირველი დიდი შეტაკებაც მოუხდა და დაიწყო ის გმირული ეროვნული ბრძოლა, რომლის დროშა ჩოლოყაშვილი იყო.

ამ დღიდან ქართველი ერის გულის ყური, მისი მამულიშვილური ზრახვა, ქაქუცა ჩოლოყაშვილთან, მის გმირულ რაზმთან და იმ სხვა რაზმების მოქმედებასთან იყო გადაბმული, რომლებიც მისი გასვლის შემდეგ საქართველოს სხვა კუთხეში გაჩნდა. ვისაც მამულისათვის გული უცემდა და ბრძოლისათვის მკლავი უჭრიდა — ქაქუცასაკენ იწვედა. მაგრამ პარტიზანული ბრძოლის სისტემა ნებას არ იძლეოდა, რომ ჩოლოყაშვილს დიდი რაზმი ჰყოლოდა, ან ყველა ეს რაზმები ერთად ჰყოლოდა. ბრძოლისათვის მნიშვნელობა ჰქონდა არა მარტო მებრძოლ რაზმში ყოფნას, არამედ კარგად მოწყობილ კავშირს, სურსათისა და იარაღის მიწოდებას, საიმედო ბინების ქონას, პოლიტიკურ პარტიებთან ურთიერთობას და საზოგადოთ ხალხის დახმარებას, ხალხის სიმრავლე — აი აქ სჭიროდა ამ ძნელსა და რთულ საქმეს და ბრძოლის მსურველთა ამ უამრავობამაც აი, ეს ფუნქციები დაინაწილა, შეიქმნა და გაიზარდა ქვეშაბრტყად ის დიდი კავშირი ბრძოლისა, რომლის სიმტკიცე თვით ხალხის წიაღში იდო.

ეს ორგანიზაცია რომ მართლა ხალხური და მართლა ძლიერი იყო, «ხევსურეთის აჯანყების» დროს გამოჩნდა, რომელიც 1922 წელს, თითქმის მთელ საქართველოს აჯანყებად არ იქცა. რუსის წითელმა ჯარებმა ხევსურეთი გადასწვეს, მაგრამ ჩოლოყაშვილი და მისი რაზმი ვერ მოსპეს.

შეიქმნა ისეთი ვითარება, როცა ჩოლოყაშვილს დროებით უნდა შეენელებინა თავისი მოქმედება. ამითი ისარგებლა მან და ჩეჩნეთში გადავიდა, რათა ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელებთან კავშირი გაეხატა. იმავე წლის ღვინობისთვის საქართველოში დაბრუნდა და ბოლშევიკებმაც განაახლეს მისი დევნა.

ერთი შეტაკების დროს მოკლულ იქმნა მისი ძმა სვიმონი-სიკო, რომელიც გასვლისთანავე მის რაზმში იმყოფებოდა. ქაქუცამ ძმა ტყეში დამარხა და ბრძოლა განაგრძო. კიდევ სხვა შეტაკების გამო, რომლის დროს ბოლშევიკების მდევარი სასტიკად დაამარცხა, დატუსაღებულ იქმნა მისი მეუღლე და ორი მისი პატარა ასული. გაშმაგებული ბოლშევიკები მისი უმფროსი ასულის ცოცხლად დამარხვას მოითხოვდნენ, ეს აღარ მოხდა, მაგრამ სამაგიეროდ დაატუსაღეს ჩოლოყაშვილის დედა, სიდდარი და სიმამრი. უგანასკნელი 1924 წლის აჯანყების დროს დახვრიტეს კიდევ.

1923 წლის ქრისტეშობისთვის ჩოლოყაშვილი თავისი ორი შეფიცულით ტფილისში გაჩნდა. ეს იყო ყველაზე თამამი მისი საქციელი. ეს ჩამოსვლა გამოწვეული იყო დამოუკიდებლობის კომიტეტთან პირისპირ მოსალაპარაკებლად და აჯანყების საერთო გეგმის შესამუშავებლად. რა იცოდა ბოლშევიკურმა ჩეკამ, რომ ის, ვისაც იგი კიდით კიდემდე ეძებდა, ერთი კვირა ტფილისში სცხოვრობდა და ახალის გეგმით და ახალის ენერგიით ტფილისიდან მშვიდობით გავიდა.

დადგა ბოლოს 1924 წელიც. ჩოლოყაშვილი მანგლისის მიდამოებში დაბანკდა და ტფილისთან გამუდმებული კავშირი ჰქონდა. 24 აგვისტოს «საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი» და გენერალი სპირიდონ ჭავჭავაძე ტფილისიდან ჩოლოყაშვილის ბანაკში გავიდნენ.

28 აგვისტოს, ბედენის მთაზედ, «საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის» თავჯდომარემ, კ. ანდრონიკაშვილმა ქაიხოსრო-ქაჩუცა ჩოლოყაშვილს აჯანყების დროშა გადასცა და ლამით დაიწყო აგვისტოს გამირული და სახელოვანი აჯანყება, რომელმაც ახალი ფურცელი შეიტანა ქართველი ერის ისტორიაში.

ეს აჯანყება დამარცხდა. ჩოლოყაშვილმა და მისმა რაზმებმა საქართველო დასტოვეს.

აღარ არის დღეს თვით ჩოლოყაშვილიც, მაგრამ დროშა, რომელიც მას ეჭირა, ისევ ფრიალებს; ხმალი, რომელსაც ის იქნევდა, ისევ ელავს.

მისი სახელი სამუდამოდ გადაბმულია ქართველი ერის ბრძოლის ისტორიასთან დამოუკიდებლობისათვის და ამ ისტორიაში ის შეატოვორც მისი ბრწყინვალე ეროვნული გმირი!

ნ ა ვ თ ი ს ა თ ვ ი ს ბ რ ძ ო ლ ა

მ ს ო ფ ლ ი ო ო მ შ ი

ბ

ს ა ნ ა ვ თ ო ს ა კ ი თ ხ ი გ ე რ მ ა ნ ი ა შ ი .

ნავთის საკითხის შესაფერისად მოგვარებამ და ნავთის მიწოდების საქმის გაჩარხვამ მოკავშირეებს უდიდესი სამსახური გაუწია გამარჯვების მიღწევაში. ტყუილად კი არ უცხადებდა ლორდი კერზონი მოკავშირეთა სახელით დეტერდინგს, ბედფორდს, ლუოდრეის, გულბეკიანს, უოლტერ ლონგს, რეჟას, ჰერლეს, პროფესორ კადამს და სხ., რომელთაც მოკავშირეებს დიდი ამაგი დასდეს სანავთო მოწყობის ორგანიზაციაში. «დაუფასებელია», ამბობს ბერანჟე — «როიალდაჩველ სანავთო კომპანიის, აზიატიკ პეტროლიუმის, სტანდარტ ოილის, გალფორეფაინინგის, მექსიკანიგლის, ანგლო-პერშიანის მოქმედება, ამ სანავთო კომპანიათა, რომელნიც «ლორდ ჯელიგოს ლორდ ბიტის, მარშალ ჟოფრს, მარშალ ჰეიკს, მარშალ ფოშს წლიურად 7 მილიონ ტონა გაზოლის, კეროსინს, საწვავ და საზეთო ნავთს აწოდებდენ»... — და გამარჯვებაც იღლესასწაულეს.

როგორი იყო მდგომარეობა გერმანიაში? — აუტანელი! გერმანია ღარიბია ნავთით. ჯერ კიდევ ომის წინ პროფ. დონათი და გროეგერი ამტკიცებდენ: — გერმანიამ ყურადღება უნდა მიაქციოს თავისი ავტომობილების და გემების ინდუსტრიისათვის და აგრეთვე ქვეყნის თავდაცვის საჭიროებისათვის ნავთის მიღება უზრუნველყოფილი იქნესო —.

გერმანიის რაიხსტაგის საბიუჯეტო კომისიაში, 1914 წ. თებერვლის 6-ს, სამხედრო ფლოტის ხარჯთაღრიცხვის განხილვის დროს, შტატსსეკრეტარმა განაცხადა სამხედრო გემებზე ნავთით თბობის შემოღების მდგომარეობის შესახებ და თან დასძინა, რომ ნავთის მიწოდების საქმეს საზღვაო სამინისტროში ყურადღებით ვეპყრობითო. ამასთან მან შენიშნა, რომ სხვა ქვეყნებში გემების ნავთით მოძრაობა უფრო ნაკლებ არის განვითარებულიო.

1880 წ. გერმანიაში მიღებული ნავთი უდრიდა 9960 ბარელ ნავთს; 1917 წ. კი უკვე 996000 ბარელს, — მაშინ როცა გერმანიის ჯარს სჭირდება 1.500.000 ბარელი ნავთი.

ფლოტისა და ჰაეროპლანების გარდა, 1914 წ. I იანვრისათვის გერმანიაში ირიცხებოდა 93172 ავტომობილი; ამას ემატებოდა კიდევ ომის დროს ფართოდ ამოქმედებული წყალქვეშა ნავები, და ყველაფრის დაკმაყოფილება ნავთის პროდუქტებით გერმანიისათვის შეუძლებელი შეიქნა.

ამიტომ ცნობილი ინდუსტრიელი და დიდი სახელმწიფო კაცი ვალტერ რატენაუ დაჟინებით ჰქადაგებდა: მომჭირნეთ მოეკიდეთ ნავთს ისე, როგორც პურსა.

ომის დაწყებისთანავე გერმანიის უმაღლესმა სარდლობამ დაუყონებლივ რეკვიზიცია მოუხდინა გერმანიაში არსებულ ბენზინს, ბენზოლს და გაზოელს.

ეგრედ წოდებულ ჰინდენბურგის პროგრამაში ამ საკითხს დიდი ყურადღება მიექცა და სამხედრო უწყებისადმი მოხსენებაში გენერალური შტაბი აცხადებდა: — ნავთის მოხმარებაში მომჭირნეობასთან ერთად მიღებულ უნდა იქნეს ზომები ნავთის მიწოდების გასაძლიერებლად და თუ საჭირო ზომები დროულად არ გატარდა, სამხედრო მეურნეობას დიდი ზიანი მიადგებოდა. გენერალურმა შტაბმა მიმართა მოხსენებით რაიხსკანცლერს, სახელმწიფო სალაროს, სამეურნეო უწყებას, საგარეოს, სამხედრო სამინისტროს და სხვებს; ამ მოხსენებაში იგი მიუთითებდა სანავთო პროდუქტების მომარაგებასა და მოწოდების გადამჭრელ მნიშვნელობაზე ჯარისა და ფლოტისათვის. ერის ლუედენდორფი სპეციალური ცირკულიარით მიმართავდა ჯარის ყველა ნაწილებს: —

«სამეურნეო საკითხები თანდათანობით მეტ გაცლენას ახდენენ ომის წარმოებაზე. მათი მნიშვნელობა საერთოს საზიანოდ ყველგან და ყოველთვის სავსებით არ არის შეგნებული... საძრავ მასალათა მოთხოვნილება (ბენზინი, ბენზოლი, სათბობი ნავთი, საზეთი) მეტად დიდია და თანდათანობით იზრდება. ეს გამოწვეულია წყალქვეშა ნავთა ომისათვის გადიდებულ მოთხოვნილებით, ჰაეროპლანების რიცხვის გაზრდით, ცხენთა ნაკლებობით და სხვა გავლენათა გამო გამრავლებულ ავტომობილთა ფორმაციებით. ჩვენი წყაროები ამ მასალათა მისაღებად განსაზღვრულია. ნავთის ძარავი შეგვიძლია მივიღოთ ავსტრო-უნგრეთიდან და რუმინეთიდან. ავსტრო-უნგრეთი გვაძლევს ჩვენ განსაზღვრულ ოდენობას და არც შეიძლება არსებითად მისი გადიდება, ვინაიდან თვით ავსტრო-უნგრეთს სჭირდება. რუმინეთის სანავთო პროდუქცია მუდმივ იზრდება, მაგრამ ამ ზრდას არ შეუძლია მისიღოს

მოხმარებას... ამის გამო მოსალოდნელია შემცირდეს რუმინეთიდან შემოზიდვა. ეს სიმცირე არ შეიძლება შეივსოს კავკასიიდან ნავთის შემოზიდვით...»

აშკარაა, გერმანია უნავთოდ დიდ გაჭირებაში ჩავარდა. ომამდისაც :იგი ნავთის შემოზიდვაზე იყო დამოკიდებული, და როდესაც ომი დაიწყო, იმპორტი შეწყდა, ზღვის გზები დაიხურა და ხმელეთით კი მიმწოდებელი იყო მხოლოდ ავსტროუნგრეთი, (გალიციის სანავთო ადგილები), რომელსაც ახლა თვით არ გააჩნდა საკმარისი ნავთი. ამგვარად: — ნავთის დარგში გერმანია დიდ კრიტიკულ მდგომარეობაში ჩავარდა. სად იყო გამოსავალი?

ს ა ნ ა ვ თ ო ს ტ რ ა ტ ე გ ი ა : —

ბ რ ძ ო ლ ა რ უ მ ი ნ ე თ ი ს ნ ა ვ თ ი ს ა თ ე ი ს

აშკარა არის: — გერმანია, მოწყვეტილი სანავთო წყაროებს, ყოველ ზომას მიიღებდა ნავთის მოსაპოვებლად, რათა თავისი ჯარი და ფლოტი ნავთით უზრუნველყო. უკვე მოვიხსენიე, რომ გალიციის ნავთი საკმარისი არ იყო ამ მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. გერმანიამ მიმართა რუმინეთს, სადაც იგი ჰყიდულობდა ნავთს საშინლად გადიდებულ ფასებში, ცეცხლის — ფასად. აქ გაიმართა დიპლომატიური ბრძოლა ნავთის საკითხში. ანტანტის სახელმწიფოები დაჟინებით მოითხოვდნენ რუმინეთისგან, რომ მას გერმანიისთვის ნავთი არ მიეყიდა, და მათივე დაჟინებითი მოთხოვნით რუმინეთმაც დაიწყო ომი გერმანიის წინააღმდეგ. ამ დიპლომატიურ ბრძოლაში — ნავთის გარშემო, გაიმარჯვა ანტანტამ და გერმანიას დაეკეტა ეს მცირე ნავთის წყაროც. ამიტომ გერმანიის ჯარს უსაჭიროესი ამოცანის გადაწყვეტა მოუხდა: — მაკენზენისა და ფალკენჰაინის ჯარს მიზნად დაესახა რუმინეთის ჯარის განადგურება და რუმინეთის წამოჩაქება. — ეს მიზანი ბრწყინვალედ იქნა შესრულებული. ძლიერმოხილი გერმანიის ჯარი 1916 წლის დეკემბრის 3-ს, შევიდა რუმინეთის სატანტო ქალაქში — ბუჟარესტში. რუმინეთი იძულებული გახდა ზავი ეთხოვა. მაგრამ მაკენზენისა და ფალკენჰაინის ჯარების შეტევის მიზანი ანტანტისათვის ცხადი იყო, — და ამიტომაც ინგლისელი ობერსტი თომსენის ბრძანებით კოლონელ ნორტონ გარიფიტმა საფუძვლიანად გააფუჭა ჯაბურღილები: ამოავსო ჭები, მოშალა სანავთო ქარხნები, გადასწვა ნავთის მარაგი და დაადამბლა რუმინეთის სანავთო წარმოება.

გერმანელებს მოუხდათ ნავთის წარმოების აღდგენა, გაფუჭებულის გამოსწორება, ქარხნების ამუშავება, უზარმაზარი შრომა დაიხარჯა

ამ საქმეზე და მალე გერმანულმა ენერჯიამ და ცოდნამ მიაღწია მიზანს. გერმანიამ დაიწყო რუმინეთიდან ნავთის მიღება; მაგრამ როგორც ლუდენდორფი აღიარებდა, ამით არ შეიძლებოდა დაკმაყოფილებულიყო გერმანიის სანავთო მოთხოვნილება, რომელიც დღითიდღე იზრდებოდა.

ს ა ნ ა ვ თ ო ზ ა ვ ი

გერმანიის ძლევამოსილმა ჯარმა პირველ ყოვლისა დაიკავა ნავთიანი ადგილები და სამხედრო მართველობა სანავთო ადგილების ინტენსიურ ექსპლოატაციას შეუდგა. ნავთის საკითხში გადაწყვეტილ იქნა, რომ სამხედრო მართველობა გაუძღვებოდა სანავთო მრეწველობას; ამისათვის შექმნილ იქნა ეს სამხედრო მართველობა ორი განყოფილებით: 1) განყოფილება ნავთის ექსპლოატაციისათვის, 2) განყოფილება ნავთის ფაბრიკაციისათვის; ეს უკანასკნელი დანაწილებული იყო მრავალ ჯგუფად, რომელთაც თავისი საკუთარი ამოცანა ჰქონდა.

1917 წ. აგვისტოს 14-ს სამხედრო მართველობამ აკრძალა ყველა კერძო კომპანიათა მუშაობა, კონფისკაცია მოუხდინა ანტანტის ქონებას (227 მილიონი ფრანკი) და მთელი სანავთო წარმოება გადაეცა გერმანულ სანავთო საზოგადოებას — ერთდელ ინდუსტრიი ანლაგენ გეზელშაფტს. ყველა ეს საკითხი მოგვარებულია ბუქარესტის საზავო ხელშეკრულებაში, განსაკუთრებით ცალკე სანავთო ხელშეკრულებაში, რომელსაც ხელი მოაწერეს 1918 წ. მაისის 7-ს. ამ ხელშეკრულებას ეძახიან პურისა და ნავთის ზავს. ამ სანავთო ზავის შესახებ მოკლედ დავასკვნით, რომ: ხსენებულ ხელშეკრულების ძალით რუმინეთის სანავთო ინდუსტრია გადადიოდა გერმანიის ხელში.

სანავთო ასპარეზზე დიპლომატიურ სტრატეგიაში დამარცხებული გერმანია სამხედრო სტრატეგიაში გამარჯვებული გამოვიდა, მაგრამ არა საბოლოოდ, როგორც ყველამ იცის: — ვერსალის ზავის 292 მუხლის ძალით ბუქარესტში დადებული სანავთო ხელშეკრულება გაუქმებულ იქნა.

ს ა ნ ა ვ თ ო პ ო ლ ი ტ ი კ ა და ს ტ რ ა ტ ე გ ი ა : —

კავკასიისაკენ

როგორც უკვე აღვნიშნე, არც რუმინეთის სანავთო წყაროებმა უშველა გერმანიის გაჭივრებას. ამ შემთხვევისათვის გერმანიას ხელსაყრელი პირობები შეექმნა: რუსეთში მოხდა რევოლიუცია, ნავთის უმდიდრესი წყაროები — ბაქა — რევოლიუციის ტალღებში ინთქმებოდა. გერმანიამ მეყვსეულად მიაპყრო ყურადღება კავკასიას და ხელი გაუწოდა პირველად ყოვლისა საქართველოს, აიღო რა თავისთავზე ოსმალეთისაგან მისი მფარველობა-დაცვა.

გერმანიის პოლიტიკაში შედიოდა კავკასიაში ფეხის მოკიდება, ამისათვის იქაური რესპუბლიკებისათვის დახმარება, და ნავთის მიღება. მაგრამ სჯობია ავალაპარაკოთ თვით ამ პოლიტიკისა და სტრატეგიის მაწარმოებელი, გერმანიის ჯარის გენერალ კვარტირმაისტერი ერის ლუედენდორფი, რომელიც რაისსკანცლერისადმი მოხსენებაში 1918 წლის ივნისის 9-ს სწერდა: —

«საქართველოში გვეძლევა შემთხვევა... მცირე მებრძოლი ძალებით ჩვენი ძლიერება გავზარდოთ: ჩვენ იქ ქართული არმია უნდა მოვაწყოთ. ამისთვის აუცილებლად საჭიროა საქართველოს სახელმწიფოს აღიარება და მისი დაცვა-მფარველობა. ამას ზედ ერთვის, როგორც ზნეობრივი მომენტი, ის ვითარება რომ საქართველო ქრისტიანული სახელმწიფოა, რომელსაც ჩვენ კარგა ხანია დიდ იმედებს ვაძლევდით. გერმანიის მიერ საქართველოს აღიარება და დაცვა იქნება ამავე დროს ერთად ერთი საშვალეობა, მადაგახსნილი ოსმალეთი საქართველოსაგან შორს დავიჭიროთ; თორემ ისე საქმეთა გაძნელებანი იქ არ შეწყდებიან. თუ საქართველოში ჩვენ გვექნება დასაყრდნობი წერტილი, იმედი არის, რომ კავკასია თანდათანობით დაწყნარდება, და ჩვენ შეგვეძლება იქ არსებული ჩვენთვის ასე დაუყოვნებლივ საჭირო ნედლ მასალათა მიღება.

«მე განკუთრებით უნდა აღვნიშნო, რომ ჩვენ იქ ოსმალეთს ანგარიში უნდა გაუწიოთ და მისი სურვილებისთვის ერთგვარი დათმობის გრძნობა ვაჩვენოთ. რკინისგზა ბათომიდან ტფილისზე ჯუღფასაკენ მისი ოპერაციებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა. ჯარების გადაყვანა ამ გზაზე ოსმალეთისათვის უნდა უზრუნველვყოთ. ჩვენ ვერ დავთმობთ გერმანიის გავლენას ტფილის-ბაქოს რკინისგზის მოძრაობაზე. იქ ჩვენ ოსმალეთმა უპირატესობა უნდა დავგიტომოს... სახელმძღვანელო დებულებად უნდა იყოს რომ, ოსმალეთმა არ უნდა იწებოს და ხელი არ უნდა შეგვიშალოს საქართველოს სამხედრო ძალის შექმნაში და კავკასიიდან ნედლ მასალათა გამოზიდვაში. ოსმალეთის მიერ ტფილის-ბაქოს გზის დაკავება და ბაქოს დაქვრა, რაც გამოიწვევს იქაურ სანაგეთო ინდუსტრიის განადგურებას, იქნებოდა ჩვენდამი მტრული მოქმედება...»

ლუედენდორფის მიერ ამ მოხსენების 20 დღის შემდეგ ფოთში შემოვიდა გერმანიის ჯარის ნაწილები. საქართველო დაცულ იქნა ოსმალეთისაგან, მაშინ როცა ბრძოლა ბაქოს გარშემო მეტად გამწვავებულად გრძელდებოდა.

[«გერმანელი ჯარები მიკიდენ ტფილისს როგორც დამცველნი ოსმალებისაგან და ამიტომ მეგობრული სალამით მიღებულ იყვნენ. გერმანელებისათვის ეს ქვეყანა ძვირფასი იყო, როგორც მისასვლელი გზა ნავთით მდიდარ ბაქოსაკენ და სპარსეთისაკენ და თურქესტანისაკენ». კარლ კაუციკი: «გეორგიენ» (გვ. 57, ვიენ. 1921)]

ეხლა გაგაცნობთ იმ გეგმას და მოსაზრებებს, რომელთა შესახებ გენერალი ლუედენდორფი თავის სამხედრო მოკონებებში სწერს:

«ბათუმში მოლაპარაკებისას საქართველოს რესპუბლიკის წარმომადგენლებმა მიმართეს ფონ ლოსოვს და სთხოვეს გერმანიის სახელმწიფოს მიერ დაცვა-მფარველობა. 1915 და 1916 წლებში ჩვენ ვშუშაობდით ქართველ მოხალისეთა რაზმით სომხეთში, თუმცა უშედეგოდ ამასთანავე ჩვენ შევედით ერთგვარ კონტაქტში გავლენიან ქართ-ან. შემქმნელ, ამ დამოკიდებულებას და ეხლა საქართველოს თხზ ნას გერმანიის სახელწიფოს მიერ მისი დაცვის შესახებ, მხოლოდ მივსალმებოდი სამხედრო მოსაზრებით. ისინი გვაძლევდენ ჩვენ შემთხვევას, ოსმალეთისაგან დამოუკიდებლად, კავკასიის ნედლ მასალებთან მივახლოვებულყავით და ტფილისზე გამავალ რკინისგზის მოძრაობაზე გავლენა მოგვეპოვებია. ჩრდილოეთ სპარსეთში ომის წარმოებისათვის იგი გადამწყვეტი მნიშვნელობისა იყო და გერმანიის გავლენაში მყოფი მოძრაობა უფრო უნარიანი იქნებოდა, ვინემ ოსმალების თანამშრომლობით. დაბოლოს, ჩვენ უნდა შევცდილიყავით, ქართული ჯარების შექმნით ჩვენი თავი გაგვემაგრებია: მათ ჩვენ მოვიხმარდით ინგლისის წინააღმდეგ. არც ის უნდა დაგვიწყებოდა, თუ კავკასიის მხარედან რა სიძნელენი შეიძლება წარმომდგარიყვენ. ამიტომ ვშუამდგომლობდი რაიხსკანცლერის წინაშე საქართველოს სურვილები მხედველობაში მიეღო. სპააში მოლაპარაკების დროს, საქართველოში ჩვენი პოლიტიკის შესახებ, რაიხსკანცლერი დათანხმდა, რომ როგორც მისი წარმომადგენელი, ობერსტი ფონ კრესი, რომელიც პალესტინის ფრონტიდან გერმანიაში იყო დაბრუნებული, 1-2 დამცველი კომპანიით ტფილისში წასულიყო. საჭირო შეიქნა, რომ იქ ჩვენ ძლიერად გამოვსულიყავით. ამას მოითხოვდა... აგრეთვე ჩვენი მომარაგება ნედლი მასალებითა. ამ შემთხვევაში ხომ ჩვენ ოსმალებს ვერ დავეყრდნობით, ხელახლად დაგვიმტკიცა ეს მათმა საქციელმა ბათუმში, მათ მიითვისეს ყველა იქ ნახული საქონელი. ბაქოდან ნავთის მიღებაზე ჩვენ შეგვეძლო გვეფიქრა, თუ ჩვენ ჩვენს თავს თვითონვე ვუშველიდით. ჩვენს ქვეყანაში ნავთის სიმცირე და მასთან დაკავშირებული მთელი სიძნელენი ზამთარში განათებისა კარგად გვახსოვდა. მეშვიდე არმიის თავდასხმის შემდეგ

აგრეთვე ჯარის სათადარიგო ნაეთიც გამოიღია; ის ჩვენ მეტად გვაკლდა. უკრაინული რკინისგზებიც საჭიროებდა აგრეთვე ნავთს. რუმინეთიდან ნავთის მიღება შესაძლებლობის ფარგლებში განსაკუთრებულად ავსწიეთ, მაგრამ ამის მიუხედავად ნავთის დანაკლისის შევსებაზე ფიქრიც ზედმეტი იყო. ეს გვეჩვენებოდა ასლა შესაძლებლად ამიერკავკასიიდან, განსაკუთრებით ბაქოდან, თუ ამავე დროს სატრანსპორტო პირობანი წესრიგში იქნებოდნენ მოყვანილი. საველე რკინისგზების უფროსს უნდა გამოერკვია სანავთო გემების საკითხი. რკინისგზა ბათუმი-ტფილისი-ბაქო, რომელსაც ბევრი ცისტერნები კონდა, მოძრაობაში უნდა მოეყვანა ობერსტ ფონ კრესს ოსმალეთთან შეთანხმებით. ბუნებრივია, გადამწყვეტი იყო საკითხი, თუ როგორ მივიდოდით ბაქოში. საბჭოთა მთავრობისათვის ანგარიშის გაწევამ ხელი შეგვიშალა აქაც ნამდვილი და სწრაფი მოქმედებისათვის...»

ბ რ ე ს ტ ი ს ს ა ნ ა ვ თ ო მ უ ხ ლ ე ბ ი

როგორც გვახსოვს, 1918 წლის აგვისტოს 17-ს, გერმანიამ მოაწერა ხელი ბრესტ-ლიტოვსკის საზავო ხელშეკრულების დამატებითი ხელშეკრულებას, რომელშიაც კავკასიის საკითხი სწყდებოდა. ეს საკავკასიო მუხლები შემდეგს შეიცავს: —

«თავი 6: მუხლი 13. რუსეთი იმის თანხმად, რომ გერმანიამ აღიაროს საქართველო როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო არსება.»

«მუხლი 14, აბზაცი 2: რუსეთი შეძლებისდაგვარად გააძლიერებს ბაქოს რაიონში ნავთის ამოღებას და ნავთის პროდუქტთა წარმოებას და მიღებულ რაოდენობიდან ერთს მეოთხედს, ყოველ შემთხვევაში თვითურად წინდაწინ განსაზღვრულ ტონათა რიცხვის მიწინააღმდეგ, რომელზეც შეთანხმება უნდა მოხდეს, გერმანიას გადასცემს.»

გერმანიამ დაიცვა საქართველოს დამოუკიდებლობა, და ვერ დაიცვა აზერბაიჯანის. მიუხეზს გვიხსნის შემდეგი ოფიციალი განმარტება:

«რაც დანარჩენ სახელმწიფო არსებათ კავკასიაში შეეხება, ასეთივე დათმობა, როგორიც იყო საქართველოსათვის, რუსეთის მიერ ამ ხელშეკრულებაში მიღწეულ ვერ იქნა. რუსეთის მთავრობა ბაქოს რაიონის, მისი მდიდარი ნავთის წყაროებითურთ, შენარჩუნებას, უდიდეს ღირებულებას (მნიშვნელობას) აძლევდა; გერმანიას რამდენადაც შეეხებოდა, არ შეეძლო მისი (რუსეთის) სურვილისათვის ანგარიში არ გაეწია, მით უმეტეს, რომ რუსეთმა თავის მხრივ ვალდებულება აიღო, ამოღებული ნავთის ერთი ნაწილი გერმანიისა და მის მოკავშირეთა საჭიროებისათვის მიეწოდებია.»

გერმანია დამარცხდა, და ეს ხელშეკრულებაც გაუქმებულ იქნა ვერსალის ზავის 259 მუხლის ძალით.

ჩვენ დავინახეთ, რომ გერმანია გამწარებული იბრძოდა ნავთისათვის და სისხლსა ღვრიდა მის მოსაპოვებლად. სადაც გაიმარჯვა იქ ნავთის საკითხი პირველ რიგში დააყენა და სანავთო ხელშეკრულობანი დასდვა. ნავთის მოპოვება იყო უდიდესი მიზანი, ეს იყო მიზანი პოლიტიკის, სტრატეგიის, გამოწვეული მსოფლიო ომში გამარჯვების წყურვილით, რომლის დაკმაყოფილება მხოლოდ ნავთის მიღებით შეიძლებოდა. გერმანიის სანავთო პოლიტიკა და სანავთო სტრატეგია უნაყოფოდ ჩატარდა ანტანტის ამავე პოლიტიკისა და სტრატეგიის წყალობით. მაგრამ სჯობს სიტყვა მივსცეთ გამარჯვებული ანტანტის სანავთო საქმის მაწარმოებელს სენატორ ბერანჟეს: —

«უკანასკნელ თვეებში, ესეიგი იმ წუთში, როდესაც მარშალი ფოში დიდ ბრძოლებში საბოლოო გამარჯვებას აღწევდა, ავტომობილმა დიდი როლი ითამაშა. არ შეიძლება დავიწყებულ იქნას, რომ ომის უკანასკნელი ფაზა უმთავრესად ავტომობილის მანოევრებისაგან შესდგებოდა. ჩვენი მტრები მდიდრები იყვნენ რკინისგზის მასალებით, ლარიბი — ნავთით. შეგნებული ჰქონდა რა ჩვენი ამ დარგში უპირატესობა, გადასწყვიტა ჩვენმა უმაღლესმა სარდლობამ აქედან სარგებლობა მიეღო, და ამ დუელში რომელიც მოხდა ავტოსა და ლოკომოტივის შორის, გაიმარჯვა ავტომობილმა —».

გაიმარჯვა ნავთმა. დროებითი ზავის შემდეგ გერმანიის მთელი ტანჯულობა, ნავთის-გადამზიდი გემები ანტანტამ ურთიერთშორის გაინაწილა და გერმანიის მთელ სანავთო ქონებას უცხოეთში კონფისკაცია მოუხდინა. განაწილება მაინც და მაინც ძმური არა ყოფილა! ყველას სურდა მეტი მიეღო!

ბ. ვარდანი

ბ ი უ ჯ ე ტ ი

ჩემი წერილის მიზანს არ შეადგენს მეცნიერული თვალსაზრისით მიუდგე სახელმწიფო ფინანსების შეფასებას, არამედ მსურს, რაც შეიძლება მოკლედ და მარტივად გავაშუქო საკითხი სახელმწიფო ბიუჯეტისა და მასთან დაკავშირებით სამხედრო ბიუჯეტისა და უმთავრესად კინტენდანტურის.

სიტყვა «ბიუჯეტი» წარმოსდგება ძველ ფრანგულ სიტყვისგან «ბოჟეტე - ბუჟეტო», რაც ნიშნავს ტომსიკას ან ტყავის ტომარას ფულებით. ეს სიტყვა ინგლისში უკვე გადაკეთებული გამოთქმით, ნიშნავდა ტყავის ტომსიკას, რომლითაც მოქონდათ პარლამენტის სხდომებზე მოსხენებანი სახელმწიფო შემოსავალ-გასავალის შესახებ.

ინგლისის შემდეგ ეს სიტყვა ამავე მნიშვნელობით სხვა სახელმწიფოებშიც იქნა შემოღებული და დღეს თითქმის ყველგანაა მიღებული, იტალიის გარდა, სადაც ხმარობენ სიტყვას «პრევენტივო» ან «ბილანციო», რაც წინასწარ აღრიცხვას ნიშნავს.

ბიუჯეტის შედგენაში და მის ცხოვრებაში გატარებაზე ყველა სახელმწიფო ძალები მონაწილეობას ღებულობენ და ამიტომაც, რასაკვირველია, ბიუჯეტი წარმოადგენს ერთ უმთავრეს სახელმწიფო დოკუმენტს.

ბიუჯეტი, ამ სიტყვის დღევანდელი მნიშვნელობით, — არის შემოსავალ-გასავალის გეგმა განსაზღვრულ ხანისათვის და არა ფაქტურად უკვე მომხდარი შემოსავალ-გასავალი. ბიუჯეტი ეს გეგმაა, რომელიც უზენაეს ხელისუფლების მიერ არის დამტკიცებული.

სახელმწიფო ბიუჯეტს გარდა არსებობს კერძო ბიუჯეტიც. სახელმწიფო ბიუჯეტსა და კერძო სამეურნეო ბიუჯეტს შორის არსებობს შემდეგი განსხვავება:

1) ანგარიშის მოსაზრებით და 2) პოლიტიკურის მხრივ.

ანგარიშის თვალსაზრისით იმიტომ, რომ კერძო სამეურნეო ბიუჯეტის უპირველესი მოსაზრება — მოგებაა. ამისათვის ყოველ კერძო დაწესებულების ხარჯთ-აღრიცხვაში უმთავრესად სცდილობენ, რაც კი

შეიძლება ნაკლები გასაჯალი, მაგრამ მეტი შემოსავალი იყოს. სახელმწიფო ბიუჯეტში კი უპირველესად, სახელმწიფოს გასაჯლის დაფარვის ცდაა და არა რაიმე მოვებისა.

პოლიტიკური თვალსაზრისით განსხვავება ისაა, რომ დღევანდელი ბიუჯეტი არის ხალხის წარმომადგენლების ხელში, რაც პარლამენტ-რიზმის ზრდასთან მჭიდროდ დაკავშირებულია.

ბიუჯეტის წყალობით საკანონმდებლო დაწესებულება აწარმოებს კონტროლს სახელმწიფო ადმინისტრაციაზე. ეს არის სახელმწიფო ბიუჯეტისათვის მეტად დამახასიათებელი თვისება. ეს არის აქტი, რომელიც განსაზღვრავს, როგორ უნდა იმოქმედოს სახელმწიფო ადმინისტრაციამ, რომელსაც ეკისრება როგორც პსუხისმგებლობა, ისე მოვალეობის წესიერად შესრულება. აქ არ არის მიღებული მარტო შემოსავალი. ამის გამო პარლამენტარულ ქვეყნებში ხშირადაა შემთხვევა, როდესაც არამც თუ მთელი სახელმწიფო ბიუჯეტის განხილვა-განაწილება, არამედ თვით უბრალო ფინანსიური საკითხის გადაჭრა ხდება პოლიტიკურ პარტიათა შეჯახებისა და მთავრობათა კრიზისების მიზეზად.

ბიუჯეტი არ არის მარტო სახელმწიფოს ეკონომიკისა და ფინანსების საკითხი, არამედ იგია აგრეთვე მთელი მთავრობის პოლიტიკის კრიტიკის საგანი. საერთოდ, ბიუჯეტის განხილვა ყველა პოლიტიკური პარტიის უდიდეს საკითხს წარმოადგენს.

თვით ინსტიტუცია ბიუჯეტისა ყოველ ქვეყანაში თანდათან მეტად მკვიდრდება. ბიუჯეტთან მჭიდროდ დაკავშირებულია თვით ხალხის წარმომადგენლობა და მისი მონაწილეობა მთავრობაში. დემოკრატია თანდათანობით ვითარდება და მეტი დაინტერესებით მონაწილეობს თავისი ბედ-იღბლის გადაწყვეტაში.

თვით ძველ საბერძნეთში, სადაც დემოკრატიულ ნიადაგზე იყო სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა, ფინანსიური საკითხების გადაწყვეტაში მონაწილეობას ღებულობდა თვით ხალხი და რომელიმე ხარჯის საკითხს ხმის უმეტესობით სწყვეტდა.

აგრეთვე ძველ რომში, სადაც ხალხივე სწყვეტდა ომის საკითხსა და მასთან დაკავშირებულ ხარჯს.

საშუალო საუკუნოებში სახელმწიფო ქონებასა და მეფის ქონებას შორის განსხვავება არ იყო.

ინგლისის პარლამენტარინიზმს საფუძველი ჩაუყარა «მაგნა ჰარტა ლიბერტატუმ», რომელიც გამოცემულ იქნა 1215 წელში.

ინგლისის მეფეებს ჰქონდათ თავისი ქონება; ამ ქონებასა და სახელმწიფოს ქონებას შორის არავითარი განსხვავება არ არსებობდა,

მაგრამ თუ მეფეს ფული დასჭირდებოდა, მას უნდა მიემ ონა ხალხისათვის, რომელიც რაიმე ახალ საშუალებას, გადასახადის სახით, გამოუძებნიდა მეფეს მისი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. შეგვიძლია ვსთქვათ, მე-18 საუკუნეში რომ აბსოლუტიზმს ეგრე ძლიერ არ გაედგა ფესვები, ბიუჯეტის უფლება უფრო ადრე დამკვიდრდებოდა, ვინაიდან აბსოლუტიზმმა ძლიერ შეაჩერა პარლამენტარული კონტროლი.

მაგალითად: ინგლისში ასეთი კონტროლი იდგამს ფესს მხოლოდ 1668 წ., როდესაც ტახტზე მოწვეულ იქნა ვილჰელმ ორანელი. ამ წლამდე სტუარტებს ძლიერ ებრძოდა პარლამენტი ყოველი გადასახადის საკითხში.

1688 წელში პრინციპიალურად გადაწყვეტილ იქნა: — არამც თუ გადასახადების დამტკიცება ეკუთვნის პარლამენტს, არამედ სახელმწიფო გასავალის კონტროლიც; ასე რომ, დღევანდელი ბიუჯეტის უმთავრესი დამახასიათებელი თვისებანი უკვე მაშინ არსებობდნენ.

ყოველი გადასახადი უნდა ყოფილიყო თემთა პალატის მიერ მიღებული და დამტკიცებული. ასე რომ 1688 წ. შეიძლება ჩაითვალოს წელიწადათ, როდესაც ინგლისში წარმოიშვა ბიუჯეტი.

მეორე ქვეყანა, სადაც ბიუჯეტის ელემენტები თავს იჩენენ და თანდათან ვითარდებიან, არის ამერიკის ახალშენები, რომელნიც 1776 წ. ინგლისს ჩამოსცილდნენ. ამ ამერიკის კოლონიებს მათ გამოყოფამდე განაგებდნენ ინგლისის მიერ დანიშნული მმართველები, მაგრამ ახალშენებს თავიდანვე ჰქონდათ ის უფლებანი, რომ მათ მიერ ამორჩეული წარმომადგენელნი ამტკიცებდნენ ახალშენებისათვის საჭირო ბიუჯეტს. მართალია, ინგლისმა მოინდომა მათ დაუკითხავად გადასახადების შემოღება ამერიკაში, მაგრამ ამან გამოიწვია ამერიკელთა მხრივ დიდი პროტესტი და ბრძოლა; 1774 წ. ინგლისი იძულებული გახდა ხელი მოეწერა ფილადელფიის დეკლარაციაზე, რომლითაც ის უარს ამბობდა კოლონიებზე გადასახადების დადების საკითხში, თუ ამაზე თვით კოლონიები თანახმა არ იქნებოდნენ.

თანდათანობით ბიუჯეტის უფლება ყველგან იმარჯვებს, ხოლო მის ისტორიას ჩვენ აქ ვერ გავყვებით.

საერთოდ ბიუჯეტს ადგენენ ერთი წლით, ვინაიდან ეს უფრო ახლოა სინამდვილესთან და კონტროლისთვისაც ადვილია მისი შემოსავლისა და გასავალის კონტროლის მოხდენა; ამას გარდა, როდესაც ბიუჯეტი წლიურია, ძალაუვნებურად საჭირო ხდება ყოველწლიური საბიუჯეტო სესიების მოწვევა და მხედველობაში რომ არ მივიღოთ ადმინისტრაციის

ტრატიული, ფინანსური და ეკონომიური მხარეები, თანამედროვე სახელმწიფოებში ეს პოლიტიკური მხარე საკმარისია, რომ ბიუჯეტი წლიური იქნეს.

ბიუჯეტის შემუშავებისას საჭიროა. რაც შეიძლება დაწვრილდებოთ და სინამდვილით იქნეს წინდაწინ აღრიცხული ყოველი სახელმწიფო მოთხოვნილება, რომ ბიუჯეტის სისრულეში მოყვანის დროს მისი დანაკლისი არ აღმოჩნდეს. მთავრობის მიერ ყოველი დამატებითი ბიუჯეტის წარდგენა პარლამენტისათვის ბიუჯეტის უარყოფითი მხარეა და ნიშნავს არა სწორ შემოსავალ-გასავლის შედგენას.

წესიერად დაძალებული ბიუჯეტი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს, რომელნიც ყველა სახელმწიფოში მიღებული არიან: —

ბიუჯეტის სისწორე, ყოველმხრივობა, მთლიანობა, დაწვრილდებითი შედგენა, და იგი უნდა ეხებოდეს ერთ მთლიან ტერიტორიას.

თეისება სისწორისა გამოიხატება იმაში, რომ ბიუჯეტის სისრულეში მოყვანის დროს, თანხა, რომელიც იქ არის აღნიშნული, მართლაც იფარებოდეს ფაქტიური შემოსავალ-გასავლით.

თვითეულ სახელმწიფოში ცდილობენ, რომ ბიუჯეტში მოათავსონ ისეთი გასავალ-შემოსავალი, რომელსაც აქვს თავისი გამართლება, სავალდებულო კანონმდებლობაში. თუ კანონმდებლობა და დადებული გელშეკრულებანი სიზუსტით აღნიშნავენ თანხისა და აგრეთვე გადასახადის ვადას, მართლაც ეს თანხები პრელიმინაჟიდან არ განსხვავდებიან (სიტყვა პრელიმინაჟი ნიშნავს წინასწარ აღრიცხვას). მაგრამ ჩვენ აქ უნდა მივიღოთ მხედველობაში ორი მოვლენა: —

1). თანხა, რომლის სიზუსტითა და დაწვრილებით აღრიცხვა შესაძლოა. ამ ჯგუფში შედიან თანხები, დანამდვილებით აღნიშნული კანონმდებლობითა და ხელშეკრულებებით, როგორც მაგალითად, განსახლდრულ ხანაში ნაწილობრივი თანხების გარდა, მთავრობის მიერ ნაყიდან გაყიდულ უძრავ ქონებისაგან; შემდეგ, ყველა ის გადასახადი, რომელიც, წინდაწინვე შედგენილი გეგმის თანახმად, აუცილებელია, როგორც მაგალითად: პროცენტი სახელმწიფო ვალისაგან, საამორტიზაციო ნაწილობრივად შემოსატანი თანხები, მონაპოლისაგან შემოსავალი, როგორც მაგალითად, სახელმწიფო ლოტორეა, სადაც წინდაწინაა გამოანგარიშებული დანამდვილებით, რა შემოსავალი ექნება სახელმწიფოს ამ წარმოებისაგან.

2). ალვატორული თანხები ესე იგი ისეთი თანხები, რომელთა დაახლოვებითი გამორკვევა შეუძლებელია.

სახელმწიფონი, რომელთა ფინანსიური ადმინისტრაცია კარგად არის დაყენებული, გაურბიან ყოველივე ასეთი შემთხვევითი ხასიათის თანხებსა და სცდილობენ ისეთ შემოსავალზე დაემყარონ, რომლის დაახლოებით გამოარკვევა მაინც შესაძლებელი არის.

პრელიმინაჟი უნდა იფარებოდეს, ცოტა განსხვავებით, სახელმწიფოს შემოსავალ-გასავლით, და მხოლოდ მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ ბიუჯეტი რეალურია.

ბიუჯეტის ყოველმხრივობა საერთოდ გამოიხატება იმაში რომ იგი უნდა შეიცავდეს სახელმწიფოს ყოველგვარ შემოსავალ-გასავლის აღნიშვნას განსაზღვრულ ხანისათვის.

თვისება ყოველმხრივობისა, ცოტად თუ ბევრად, უახლოვდება დაწრილებითობის თვისებას, რომლის შესახებ შემდეგში გვექნება ლაპარაკი. ბიუჯეტი, რომელიც არ შეიცავს ყოველ შემოსავალსა და გასავალს, როგორც ჩვეულებრივს, აგრეთვე განსაკუთრებულს, მუდმივს თუ შემთხვევითს, არ წარმოადგენს კარგ ინსტრუქციას შესრულებისათვის და არც შეიძლება იქნეს კონტროლის საშუალებად ან საფუძვლად, და ეს ორი თვისება კი არის უმთავრესი ნიშნები კონტროლის მოხდენის დროს.

თვისება ბიუჯეტის მთლიანობისა არის დამყარებული იმაზე, რომ ბიუჯეტის შემოსავალ-გასავალი უნდა იქნეს ისე გარკვევით დალაგებული საანგარიშოდ, რომ იძლეოდეს ორიენტაციის საშუალებას მის საბოლოო შედეგზე. მთლიანობის თვისება დაცულია მაშინ, თუ ერთი ბოლო ციფრი გამოხატავს, რომ ბიუჯეტი არის დახურული დანაკლისით ან გასავალისა და შემოსავალის თანასწორობით.

წინააღმდეგ მთლიანობის თვისებებსა, არის ფონდების სისტემა, რომელიც დამყარებულია შემოსავალ-გასავალის წყაროების დაჯგუფებაზე, ცალცალკე განყოფილებებით და არი საერთო ნუსხით.

მართალია, ფონდის სისტემა ცოტა ჩრდილავს საერთო ორიენტაციას, ამნელებს კონტროლს და ქმნის სიძნელეს ბილანსში, მაგრამ აქვს თავისი დადებითი მხარეებიც, ვინაიდან აერთებს ყველა ერთგვარ შემოსავალს და გასავალს. ფონდთა სისტემის რაციონალური წარმოებაც შეიძლება, თუ უკანასკნელ საღივობებს გადავიტანთ საერთო ბიუჯეტში. ამდაგვარად, შეიძლება ლოლიკურად და სისწორით ერთი ბიუჯეტის ფარგლებში გაატაროთ წარმოებანი კონკურენტული და მონოპოლური, რკინიგზები და სხვა. ყოველივე ცალკე წარმოების ანგარიში უნდა შეადგენდეს ცალკე ფონდს, რომელიც უნდა გამოხატავდეს წმინდა შემოსავალს ან ზარალს, თანახმად კერძო წარმოების ჩვეულებისა და წესდებისა; მაშინ ეს დაწვრილებითი ანგარიშები დაერთვიან საერთო ბიუჯეტს

შემოაღნიშნული მეთოდი თუ არის კონსექვენტურად გატარებული, მთლიანობის თვისებას ხელს არ უშლის და ამასთანავე ბიუჯეტის ყოველმხრივობის დაცვასაც ხელს უწყობს.

თვისება და წვრილებითი ბიუჯეტიცა, ყოველმხრივობის თვისების გაგრძელებაა, რომელიც სახელმწიფოს მთელ შემოსავალსა და გასავალს შორის სრულ შეთანხმებას მოითხოვს. ამ თვისების მიხედვით ბიუჯეტში ძლიერ დაწვრილებით გათვალისწინებული უნდა იქნეს ყოველი პოზიცია. ამ მხრივ ძლიერ შორს წავიდა ინგლისის ბიუჯეტი, რომელშიც ყოველი წვრილმანი თანხა არის აღრიცხული პოზიციად, როგორც მაგალითად: შემოსავალი ბრიტანეთის მუზეუმში და ნაციონალურ გალერეაში გაყიდული კატალოგებიდან. მუზეუმში შესასვლელი ბილეთებიდან შემოსავალი და სხვა ბევრი ამგვარი წვრილმანი.

მთელ ტერიტორიაზე ბიუჯეტი ერთი უნდა იყოს. არაა სასურველი, რომ საერთო სახელმწიფო ბიუჯეტს გარდა, არსებობდეს სხვა რაიმე ბიუჯეტი სახელმწიფოს რომელიმე ნაწილისათვის ან მისი კოლონიისათვის. ეს თვისება დაკავშირებულია მთლიანობის თვისებასთან და უფრო მის განვითარებას ნიშნავს.

ბიუჯეტის თვითეული პოზიციის თანხის გამორკვევისათვის შეფასების საშუალებები სხვა და სხვანია; ამ საკითხში ფინანსთა მინისტრს ეძლევა სრული თავისუფალი ხელი; გამონაკლისია გერმანია, სადაც ფინანსთა მინისტრის უფლება კონსტიტუციით შეზღუდულია.

ბიუჯეტის შედგენის დროს საჭიროა გამოყენებულ იქნეს ყოველი საშუალება, რომელიც თანხების გამორკვევას უფრო დანამდვილებით და სისწორით ხელს შეუწყობს.

1). შემოსავალ-გასავალი, რომელიც ერთსა და იმავე თანხას არ აღემატება და ყოველწლიურად მეორდება, შეაქვთ ბიუჯეტში, წლის ბოლოს საანგარიშო წიგნების დახურვის თანახმად.

2). ის შემოსავალ-გასავალი, რომლის თანხა მუდმივი არ არის და ხშირად იცვლება, გამომწვევით უნდა იქნეს ყოველი ბოლო წლის საშუალო ციფრებით. ამასთანავე, რასაკვირველია, მხედველობაში მიღებულ უნდა იქნეს ფასების მომატებისა და დაკლების ტენდენცია.

3). განსაკუთრებითი შემოსავალ-გასავალი, ანუ ისეთი, რომელნიც ეხებიან წარმოებებს, შეტანილია ბიუჯეტში სპეციალისტების რჩევის თანახმად.

ძლიერ ხშირად ფინანსთა მინისტრები განზრახ დაბალ ფასებში აფასებენ შემოსავლებს, რათა ამით წლის ბოლოს იქონიონ რაიმე ხედმეტი თანხა.

რასაკვირველია, პოლიტიკური და ფინანსიური მოსაზრებებით შეიძლება ასეთი მოქმედების გამართლება, მხოლოდ მეცნიერულის მხრივ კი არა.

ასე იქცეოდა რამოდენიმე წლის განმავლობაში რუსეთის ფინანსთა მინისტრი ვიშნეგრადსკი. ამ ზედმეტ შემოსულ თანხების წყალობით სახელმწიფოს ოქროს ფონდი იზრდებოდა.

სახელმწიფოს ფინანსიური თეორია აცალკევებს კერძო მეურნეობას სახელმწიფო მეურნეობისაგან. სხვა განმასხვავებელ თვისებათა შორის იგი აყენებს შემდეგ საფუძველს: — სახელმწიფო მეურნეობა თავის შემოსავალს ამყარებს გასავალზე; მაშინ, როცა კერძო მეურნეობა თავის გასავალს ამყარებს შემოსავალზე. სახელმწიფო მეურნეობის ეს ხასიათი, რომელიც პირველად ყოვლისა, გასავალის გამორკვევას მოითხოვს და შემდეგ, შემოსავალს არკვევს — ცნობილია ვობანის თეორიის სახელით.

თანამედროვე სახელმწიფოებმა პრაქტიკულად უგუაგდეს ვობანის თეორია, გადავიდნენ კერძო საკუთრების მეურნეობის მეთოდებზე ე.ი. ისინი გასავალს შემოსავალზე ამყარებენ. ამ გზით მიდიან თითქმის ყველა სახელმწიფონი, ბრიტანეთის გამოუკლებლადაც კი.

ამ მხრივ აღსანიშნავია 1921 წ. ივლისის 29-ს, საფრანგეთის ფინანსთა მინისტრის დუმერის მიერ გამოთქმული აზრი: —

1). ბიუჯეტში უნდა იქნეს თანასწორობა ვაბატონებული, გასავალის მინიმუმამდე შემცირებით, რომელიც უნდა იქნეს გადასახადების სახით შემოსულ სახელმწიფოს თანხებზე დამყარებული.

2). ბიუჯეტის გარეშე ყოველი გასავალი უნდა მოისპოს. სახელმწიფო გასავალი უნდა ეთანხმებოდეს ბიუჯეტის კრედიტის უფლებას, გამორკვეულს და განსაზღვრულს, რომელსაც აქვს ბიუჯეტში თავისი დასაფარავი თანხა, კონტროლს დაქვემდებარებული-ა.

ორი დამახასიათებელი ხანაა აღსანიშნავი მთელი ბიუჯეტის შექმნის დროს: ერთი ტექნიკური ესე იგი მისი შემუშავება და მეორე, გადამწყვეტი ესე იგი მისი მიღება.

ბიუჯეტის შემუშავების დროს მთავრობის მოვალეობა შემდეგში გამოიხატება:

დაახლოებით მიმდინარე საბიუჯეტო წლის შუაში, ფინანსთა მინისტრი გამოსცემს ინსტრუქციას მომავალი წლის ბიუჯეტისათვის. ამ ინსტრუქციაში ის იძლევა სახელმძღვანელო ნორმებს ბიუჯეტის შემუშავებისათვის, მაგ. სხვა და სხვა ფორმალური მხრივ სავალდებულო

განკარგულებებსა და წესდებებს; ნიშნავს დროს, წესებს თვითელი გასავალისათვის, საშუალებებს მათი გამორკვევისათვის და ვადას, თუ როდის უნდა იქნეს მის განკარგულებაში გადაგზავნილი სხვა და სხვა რესორტების მიერ შეღვენილი ბიუჯეტის პრელიმინაჟი. დანიშნულ დროზე ყველა სამინისტრო ვალდებულია წარუდგინოს თავისი ბიუჯეტის პრელიმინაჟი, დაწვრილებით დასაბუთებული. ამ ბიუჯეტის პრელიმინაჟების შეერთება და ერთ სახელმწიფო ბიუჯეტის პრელიმინაჟის შედგენა არის ფინანსთა მინისტრის მოვალეობა. როცა სახელმწიფო შემოსავალ-გასავალის ყველა პროექტი იქნება დამუშავებული, ფინანსთა მინისტრი არდგენს მას მინისტრთა საერთო თათბირზე, რომელზედაც ის იქნება განხილული და თუ საჭიროება მოითხოვს, შესწორებულიც.

ზოგიერთ სახელმწიფოში ფინანსთა მინისტრს ეძლევა განსაკუთრებული, დიქტატორული უფლებები, რთულ ფინანსიურ და ეკონომიურ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, როგორც ეს იყო პოლონეთში ფინანსთა მინისტრის გრაბსკის დროს. ძლიერ დამახასიათებელია მისი განკარგულება (1924 წ. ივლისის 7-ს): —

«ვინაიდან 1925 წლის შემოსავალი არ იქნება მეტი, ვინემ ეს იყო 1924 წ., სახელმწიფო გასავალი 1925წ. უნდა იქნეს 1924 წლის ბიუჯეტის ფარგლებში; თუ ვინიცობაა, რომელიმე სამინისტროს პროექტი არ იქნა შედგენილი თანახმად ამისა, მაშინ თვით ფინანსთა მინისტრი თავისი შეხედულებით დაიმუშავებს ამ სამინისტრო პროექტს»-ო.

ამიტომ გასაკვირველი არ არის, რომ 1925 წლის პრელიმინაჟი იყო იდენტიური 1924 წ.

—

მინისტრთა თათბირზე ბიუჯეტის მიღების შემდეგ იგი წარედგინება პარლამენტს განსახილველად და დასამტკიცებლად. ყველა პარლამენტარულ სახელმწიფოში ბიუჯეტის განსახილველად დანიშნულია სპეციალური სესიები და ამ სეიმის დათხოვნა ან დაშლა შეუძლებელია მანამ ბიუჯეტის სესიები არ დამთავრებულან. პარლამენტში არიან კომისიები დარგების-და-მიხედვით. ბიუჯეტის მთელი პრელიმინაჟი დანაწილებულია ამ საგანგებო კომისიებში განსახილველად და სეიმისათვის მოსახსენებლად.

აქ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ არსებობს სამ ნაირი საბიუჯეტო კომისია:

1). ინგლისში ფინანსთა მინისტრს შეაქვს პროექტი თემთა პალატაში და მეფის სახელით მის დამტკიცებას მოითხოვს. მინისტრის სიტყვის შემდეგ მთელი პარლამენტი დაუყოვნებლივ შეუდგება ბიუჯეტის პრელიმინაჟის განხილვას.

პარლამენტის წევრთა მოთხოვნით თემთა პალატის თავჯდომარე სტოვეებს თავჯდომარეობას. პალატა ირჩევს კომისიის თავჯდომარეს, რომელიც ადის ტრიბუნაზე და იკავებს თავჯდომარის ადგილს. კომისიაში მონაწილეობის მიღება შეუძლიათ თემთა პალატის ყველა წევრებს, რომელნიც კი ამას მოისურვებენ; თათბირი საიდუმლოა, მთავრობა იძლევა საჭირო განმარტებებს.

2). მეორე სისტემა, დამყარებული წევრთა წლის განმავლობაში შეცვლაზე, შემოღებულია საფრანგეთში.

3). ხოლო მუდმივი წევრებისაგან შემდგარი კომისიები, ამორჩეულნი ერთი წლის ვადით ან, როგორც ამერიკაში, დანიშნული კანგრესის თავჯდომარის მიერ, პარლამენტის არსებობის განმავლობაში, წარმოადგენს მესამე სისტემას.

კომისიის სხდომები არიან ღია ან ფარული. რაც კომისიის წევრებს შეეხება, მათ ირჩევენ ან მიუხედავად პოლიტიკური დაჯგუფებისა სეიმში, ან-და თვით პოლიტიკურ დაჯგუფებათა მიხედვით არის მთელი ბიუჯეტი დანაწილებული კომისიებში.

ამ კომისიებში დაწვრილებითი განხილვისა და საჭირო ცვლილებათა შეტანის შემდეგ, ბიუჯეტის პრელიმინაჟი სეიმის თავჯდომარეს წარუდგინება. ამის შემდეგ პარლამენტში იკითხება სამჯერ. სეიმი უმრავლესობის ხმით ამტკიცებს, ჯერ ბიუჯეტში აღნიშნულ შემოსავალს და შემდეგ კი გასავალს.

სეიმის მიერ დამტკიცებული ბიუჯეტის პროექტი სეიმის თავჯდომარის მიერ სენატს ეგზავნება. სენატის უფლება და გავლენა არის მხოლოდ მორალური, რადგანაც შემოღებული წესის მიხედვით, სენატმა კიდევ რომ არ მიიღოს იგი, თუ მეორედ სეიმმა უმრავლესობით ისევ დაამტკიცა, ბიუჯეტი ძალაში შედის და ამ ქამიდან ბიუჯეტის პრელიმინაჟი ხდება ბიუჯეტად.

თითქმის ყველა სახელმწიფოში ბიუჯეტის პრელიმინაჟის დამტკიცების სისტემა ერთნაირია, ცოტა გამონაკლისით.

ხშირი მოვლენაა, რომ ბიუჯეტში აღნიშნული თანხა არ არის საკმარისი. მაშინ მთავრობა ვალდებულია წარუდგინოს პარლამენტს დასამტკიცებლად დამატებითი ბიუჯეტის პრელიმინაჟი.

ბიუჯეტი დამტკიცებისათანავე ხდება ადმინისტრაციის სამოქმედო საფუძვლად. ყველა შემოსავალი და გასავალი თანხმად ბიუჯეტისა უნდა იქნეს სისრულეში მოყვანილი; ამისათვის აღმსრულებელი ორგანო ბიუჯეტის სისრულეში მოყვანის დროს ვალდებულია ბიუჯეტის სათანადო პოზიცია მოიხსენიოს. მას ევალება შეასრულოს ყოველივე

როგორც ამას ბიუჯეტის პოზიცია მოითხოვს და ნება არ აქვს ამ პოზიციას გადააქარბოს.

ეგრედ წოდებული «ვირმან»-ი ესე იგი კრედიტის გადატანა ერთი სამინისტროს რესორტიდან მეორეში და თვით სამინისტროს ფარგლებში ერთი განყოფილებიდან, პარაგრაფიდან ან პოზიციიდან მეორეში — შეუძლებელია პარლამენტის დაუკითხავად, თუ თვით საფინანსო კანონი ამის ნებას არ იძლევა.

ფინანსთა მინისტრის როლი ბიუჯეტის განხორციელებაში ძლიერ მნიშვნელოვანია და თუ წონასწორობა ბიუჯეტისა შეირყა, მის მოვალეობას შეადგენს მიიღოს ენერგიული ზომები მის გაჯანსაღებისათვის; ამიტომ არის, ზოგიერთ სახელმწიფოში მინისტრს უფლება ეძლევა მხოლოდ თვითრად (ტანგენტებით) გასცეს საჭირო თანხა. ამრიგად, მთელი კრედიტი მის ხელში არის.

ინგლისში მთელი მანიპულაცია კერძო ბანკების საშუალებით ხდება, რაც ბევრად უფრო იაფი, სწრაფი და ადვილია, ვიდრე ბიუროკრატიული დაწესებულებანი, მით უმეტეს, რომ იქ ჩეკების სისტემა ძლიერ გავრცელებულია.

ჩრდილოეთ ამერიკაში ის აუარებელი თანხა, რომელიც სახელმწიფო ბიუჯეტს შეადგენს, ფინანსთა სეკრეტარს გადააქვს ფედერატიული ბანკებში.

პოლონეთში «ბანკ პოლსკი» 1924 წლის დეკრეტის ძალით ვალდებულია მიიღოს ფინანსთა მინისტრის მოთხოვნილებით, ყოველი შემოტანილი თანხა და უფასოდ აწარმოოს მისი მანიპულაცია. აგრეთვე «მომჭირნეობის საფოსტო სალარო»-საც შეუძლია ამ გვარი საქმის წარმოება.

ბიუჯეტის წლის გათავებისას დგება საკითხი: შესაძლოა თუ არა ძველი ბიუჯეტის რაიმე სამეურნეო აქტი იმავე ბიუჯეტის ძალით იწესოს სისრულეში მოყვანილი. ამ საკითხში არსებობს ორი უმთავრესი სისტემა: —

1). სისტემ ლ'ეკსერსის და 2). სისტემ უესტიონ. განსხვავება მათ შორის შემდეგია: —

პირველით ბიუჯეტს უფლება ეძლევა ვადის დასრულების შემდეგაც გაგრძელებულ იქნეს. იმის მიუხედავად, რომ ვადა გავიდა, ამ სისტემის წყალობით შეიძლება ძველი ბიუჯეტის ძალაუფლებით გადასახადები გადახდებინო და შემოსავლის-და-გვარად მოახდინო გასავალი.

მეორე სისტემით კი წლის გასვლისათანავე ბიუჯეტი ძალას ჰკარგავს და შემოსავალ-გასავლის მოხდენა შეიძლება მხოლოდ ახალი ბიუჯეტით.

პირველ სისტემას წმინდა ანგარიშის თვალსაზრისით ა'ეს დადებითი მხარე და ამას გარდა, იძლევა საშვალებას სწორი სურათი მოგვცეს სახელმწიფო მეურნეობაზე, მაგრამ ადვილია ბოროტმოქმედება როგორც მოხელის მხრივ, ისე აგრეთვე სახელმწიფოს მხრივ, ვინაიდან ადმინისტრაცია ყოველთვის გააქიანურებს, ნებით თუ უნებლიედ, გასული წლის ბიუჯეტის დახურვას.

მეორე სისტემის მიხედვით (სისტემ ქესტიონ), თუ რომელიმე თანხა არ იქნა აკრეფილი და მოხმარებული დროზე, იმის აკრეფა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ახალ ბიუჯეტში იქნება აღნიშნული.

ამ სისტემის განხორცილება ადვილია ისეთ სახელმწიფოში, სადაც სახელმწიფო ადმინისტრაციას შეუძლია დაუყონებლივ მისი სისრულეში მოყვანა და არავითარი დაბრკოლება მას არა ხვდება, როგორც ეს არის ინგლისში. უარყოფითი მხარე ამ სისტემისა იმაში გამოიხატება, რომ ხშირად ის ფულის გაფლანგვას უწყობს ხელს, ვინაიდან წლის ბოლოს, როდესაც დაინახვენ, რომ რაიმე თანხა ამოწურული არ არის და მოუხმარებელი დარჩა, სცდილობენ მის დახარჯვას და ხშირად სრულებით უსაფუძვლოდ.

ტენიკურ მოსაზრების გამო ზოგიერთ სახელმწიფოში (მაგ. პოლანეთში) დაშვებული არის შეღავათის ხანა, რომლის განმავლობაში შესაძლოა, ფინანსთა მინისტრის ნებართვით. გაცემული იქნეს წარსული წლის კრედიტები, თუ ისინი არ არიან ამოწურული. ფინანსთა მინისტრი თავის განკარგულებაში აღნიშნავს, ამოწურული თანხებიდან რომელი თანხების გაცემაა შესაძლო.

ს ა ო მ ბ რ ი

მოქმედებანი მთაში

მოძრაობა

მთაში საარულა დატვირთულ ჯ.კაციისთვის დიდ მუშაობას წარმოადგენს; აღმართ-დაღმართში მოძრაობა განუწყვეტელი ვარჯიშობაა არა მარტო კუნთებისათვის, არამედ აგრეთვე, გულისათვისაც და ამ მუშაობის სიძნელე კიდევ უფრო გაზვიადებული არის თვით ადვილას სიმალის გამო.

სიმაღლეებში, როგორც ვიცით, ჰაერის შემადგენელ ნაწილთა პროპორცია იცვლება; ზღვის პირის დონეზე ბარომეტრის წნევა უდრის 750 მილიმეტრს, 500 მეტრის სიმაღლეზე უკვე 714 მმ. უდრის, 1000 მეტ. სიმაღლეზე — 670 მმ-ს და 3000 მეტრზე კი მხოლოდ 522 მმ-ს უდრის.

რაც უფრო მაღლა ავდივართ მით უფრო ჰაერი ღარიბდება ჟანგმანით და ნახშირანით; მაშასადამე სისხლი, რომელიც ფილტვების საშვალეებით იწმინდება და ღებულობს საჭირო ჟანგმანს, თან და თან ღარიბდება ამ უკანასკნელით.

ჟანგმანის ნაკლებობა ორგანიზმში იწვევს რეაქციას, რომელიც გამოიხატება ფილტვებში სისხლის ჭარბობით, რომლის წინააღმდეგ მუშაობაში გული ძლიერ იღლება.

რაც შეეხება ნახში-ჟანგს, რომელიც ნერვიულ ცენტრებზე მოქმედებს, მისი მეტის მეტი შემცირება იწვევს ცუდად გახდომას; რაიც ხშირია მთაში და საერთოდ სიმაღლეებში.

ასე რომ მარტო თვით სიმაღლე საკმარისია გულის მუშაობის გასაძლიერებლად და თუ ამას დაუმატებთ იმ მუშაობას, რომელსაც დატვირთული ადამიანი ეწევა აღმართ-დაღმართში სასიარულოდ, ადვილად წარმოიდგენთ თუ რამდენად იღლება ჯ.კაცი მთაში მოქმედების დროს. აი ამიტომ უნდა ვეცადოთ თავიდან ავიცილოთ ზედმეტი მოძრაობა და ზედმიწევნით შევისწავლოთ მთაში საარულის გამაადვილებელი პირობები.

მოდრაობის მომზადება

ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს მთაში სასიარულოდ რუქების სიზუსტეს და მათ მიერ ყოველი წვრილმანის აღნიშვნას. ყოველი მძმართულება და გზასავალი წინასწარ უნდა იქნეს შესწავლილი დეტალურად; მანძილები და სხვა და სხვა პუნქტთა შორის დონეს განსხვავება, წყაროები და ტყეები გარკვევით უნდა იყოს აღნიშნული რუქაზე.

ერთი ოფიცერი სპეციალურად უნდა იქნეს დანიშნული და დაევალოს გზის შესწავლა მგზავრობის წინ. მან უნდა შეადგინოს გზის მიმოხილვა და სიარულის პროგრამა, რომელიც ასარჩევად და დასამტკიცებლად უნდა წარუდგინოს ჯარის უფროსს.

ზემოხსენებული ნაშრომი უნდა შეიცავდეს გზის ნაირობის განხილვას, ყოველი საინტერესო დეტალების აღნუსხვით: დიდი აღმართი, წყარო, ხევი, ტყე, დასასვენებელი ადგილები და სხვა, უნდა აღნიშნულ იქნენ. გარდა ამისა, როცა კი შესაძლებელია ყოველთვის უნდა ვისარგებლოთ გზის მაჩვენებლებით, რომელნიც უნდა არჩეულ იქნენ ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის და იყვნენ ამავე დროს სანდო პირები.

მთაში ყოველგვარი გზის შეშლა, დიდად სახიფათოა არა მარტო ტა'ტიკურის მხრივ, არამედ იმ ზედმეტი დაღლილობის გამო, რომელიც ჯარს თავს აწევს აღმა-დაღმა გზა-აზნეული ხეტიალის დროს.

ამავე დროს ის უფროსი, რომელსაც გზა აებნევა და არ იცის საით წავიდეს, ჰკარგავს ხელქვეითთა თვალში ყოველგვარ მორალურ უპირატესობას.

ყველა ზემოხსენებული დებულებათა გამო, მთაში სასიარულოდ, გაცილებით უფრო, ვიდრე ბარში, საჭიროა გზების და არე-ძარის ზედმიწევნით შესწავლა.

გზასავალის სიგრძე

ბარად სიარულის დროს გზასავალის სიგრძეს კილომეტრების მიხედვით ანგარიშობენ; მიღებული არის რომ, ჩვეულებრივი—დღიური გზასავალი უდრის 25 კილომეტრს; მთაში კი, ორ წერტილ შორის ჰორიზონტალურ მანძილს არა აქვს ისეთი მნიშვნელობა, როგორც ამ წერტილთა შორის დონეს განსხვავებას.

გამოცდილების მიხედვით მთაში სიარულის სიჩქარე შემდეგია:

	აღმართში	დაღმართში	
უტვირთო ჯარისკაცი	— 400 მეტრი.	600 მეტრი	საათში
დატვირთული ჯ.კაცი	— 300 „	500 „	„
საბარგოს ჯორები	— 400 „	300 „	„
რაზმი ქვ. ჯარისაგან და			
საბარგო ცხოველებიდან	— 300 „	300 „	„

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ჯარისკაცებს აბრკოლებენ ცხოველები დაღმართში, და ცხოველებს კი — ჯ.კაცები აღმართში. ამის გამო როდესაც პირობები ნებას გვაძლევენ სიჩქარისთვის უმჯობესია ჯარის და საბარგოების ცალ-ცალკე მგზავრობა.

ექვს გარეშეა, რომ საბრძოლო მოქმედების დროს ეს ყოველად შეუძლებელია და ყოველი ჯარის ნაწილი თავის საბარგულეთან ერთად ასრულებენ გზასავალს. მაშასადამე მისი სიჩქარე 300 მეტრი აღმართში და 300 მეტრი დაღმართში უნდა ჩაითვალოს ნორმალურად.

ადამიანის და ცხოველების სიარულში განსხვავების გამო, ხან ერთნი არიან დაბრკოლებულნი და ხან მეორენი; ამის თავიდან აცილება შეიძლება ჯარის და საბარგოთა შორის განსაზღვრულ მანძილის დაკავებით. მაგრამ ეს სავსებით დამოკიდებულია მდგომარეობაზე და პირობებზე. როდესაც ანგარიშობენ თუ რამდენი დრო არის საჭირო ერთი წერტილიდან მეორემდე მისაღწევად, პირველად ყოველისა აუცილებლად უნდა გამოვარკვიოთ ამ ორ წერტილთა შორის დონეს განსხვავება ან და მათ შორის აღმართ-დაღმართთა დონეების განსხვავებათა ჯამი.

შემდეგ, მიღებული რიცხვი უნდა გავყოთ ზემო მოყვანილ ცხრილის მიერ ნაჩვენებ რიცხვზე და ამას უნდა მიუმატოთ დიდი დასვენების დრო და აგრეთვე სწორ ადგილებზე სიარულში დახარჯული დრო:

როდესაც რუქები სწორი არ არის და უმეტეს შემთხვევაში მათ აკლიათ სიზუსტე, დროს გამოანგარიშება მხოლოდ დაახლოვებით შეიძლება და ამის გამო ყოველთვის უმჯობესია დროის ზედმეტად აღება, რათა ზედმეტ-დრომ აანაზღაუროს რუქის მიერ გამოწვეული შეცდომები.

ს ა მ გ ზ ა ვ რ ო წ ყ ო ბ ა მ თ ა შ ი

მთაში გზატკეცილები იშვიათია და უმრავლეს შემთხვევაში ბილიკებზე უხდება ჯარს სიარული; ამის გამო სამგზავრო წყობა დამოკიდებულია გზების სიგანივრეზე. საზოგადოთ მიღებულია ერთ-მწკრივი წყობა, რომლითაც ყოველ-ნაირ გზაზე შეიძლება სვლა.

როდესაც შევიდვართ მთაში იძულებული ვხდებით ვისარგებლოთ ბილიკებით და, მაშასადამე, ვიართ ერთ-მწკრივიან წყობაში. მართლაც, თუ პირდაპირ იერიშზე არ მივდივართ, მხოლოდ ამგვარ წყობაში მოგვიხდება სიარული თითქმის ყოველთვის.

რასაკვირველია, ასეთი წყობა ადვილად დასაზიანებელია და მოუხეშავი, მაგრამ ვიდრე ვიწრო ხეობების გავლა არ გვიხდება, მაინც, თავის დაცვა ადვილია, რადგან ჯარი ამგვარ წყობაში კილომეტრების სიგრძეზე არის გამწკრივებული და ან ფერდობებზე ან ქედებზე იმყოფება; ამ გვარად, ერთი დაბლობში არის, მეორეს მაღლობები უჭირავს და ერთმანეთს იცავენ.

ფრთებზე თავდაცვა კი სრულიად ადვილია, ვინაიდან საკმარისია მარცხნივ ან მარჯვნივ მიბრუნდეს მთელი მწკრივი, რომ დაუყონებლივ საბრძოლო წყობა მიიღოს და ცეცხლით უპასუხოს ამა თუ იმ მხარეზე მოსულ მტერს.

მოწინააღმდეგეს შეუძლია ხან ერთ ადგილს დაეცეს, ხან მეორეს, ან შორიდან ცეცხლით დააბრკალოს ამ გვარ წყობაში მყოფი ჯარი. მაგრამ მისი მოგერიება ძნელი არ იქნება თუ სამგზავრო დისციპლინა კარგად არის დაცული და ყველა უფროსები თავიანთ ადგილზე არიან.

მაგრამ, როდესაც ჯარი იძულებულია გაიაროს ოღრო-ჩოღრო ადგილები, ვიწრო ხეობანი და უღელტეხილები, სადაც ჯარის სხვა და სხვა ნაწილები ერთი მეორეს მოწყვეტილნი და დაშორებულნი არიან ამა თუ იმ ბუნებრივ დაბრკოლებით, ან კიდევ როდესაც მას უხდება ვიწრო ხეობის გავლა, რომლის ქედები არ არის დაცული, მტერი ყოველთვის ეცდება ეს ქედები დიკავოს და ერთ-ერთ განცალკევებულ ჯგუფს თავს დაესხას. ასეთი მოვლენის თავიდან ასაცილებლად, გარდა წინმცველისა და უკანმცველისა, საჭიროა ფრთების დაცვა უძრავ ან მოძრავ გვერდმცველებით.

უმეტეს შემთხვევაში, ქვეითი ჯარის მოძრავ გვერდმცველად ხმარება შეუძლებელია, რადგან მოძრავ გვერდმცველს უბილივოდ და უგზოდ უხდება გადალახვა ქედებისა და ხევების, რომელნიც პერპენდიკულიარულად მდებარეობენ მთავარი ჯარის მიერ აღებულ მიმართულებასთან.

ამ პირობებში გვერდმცველი ქვეითი ჯარი მოკლე ხანში მეტისმეტად იღლება და მეორეს მხრივ ეს ისე შეაფერხებს მთავარი ძალების სვლას, რომ თითქმის ადგილობრივ მოუხდება დგომა, ან დღიურად გავლილი მანძილი ძალიან მოკლე იქნება. ამ რიგად, მოძრაობის უნარის დაკარგვით ჯარი კარგავს მოულოდნელად თავდასხმის უპირატესობას და მაშასადამე მოუხდება ცუდ პირობებში ბრძოლა; რადგან მისი ნელისვლა დროს აძლევს მტერს ძალების შესაკრებად და სამოქმედოთ.

მაინც არ შეიძლება გადაჭრით უარყოფა ქვეითი ჯარის მოძრავ გვერდმცველთა ხმარებაზე და მისი გამოყენება ზოგიერთ შემთხვევაში შესაძლებელია.

რაც შეეხება უძრავ გვერდ-მცველისთვის ქვეითა ჯარის ხმარებებს, შესაძლებელია ეს გამოწვეული იქნას სხვა და სხვა განსაკუთრებულ პრობათა მიერ და ამ შემთხვევაში ამგვარი გვერდმცველთა რიცხვი და თვითმული მათგანის შემადგენლობა უნდა იქნეს გამორკვეული ამ პირობების და მიხედვით.

უძრავ გვერდმცველების ამოცანას შეადგენს: წინასწარი დაკავშირება და დაცვა იმ პუნქტებისა, საიდანაც შესაძლოა მტრის ყოველი ცდის მოგერიება და მთავარი ძალების შეუფერხებელი წინსვლის უზრუნველყოფა სამგზავრო წყობაში.

მათი შემადგენლობა დაახლოებით უდრის ათასეულს და აგრეთვე სამთო არტილერიის მცირე ნაწილს.

ხშირია რომ, უძრავი გვერდმცველი წინმავალზე ადრე სტოვებს ბანაკს და მიდის აღნიშნულ პუნქტების დასაკავებლად. მათი ამ პუნქტებამდე მისასვლელად და იქ გასამაგრებლად დრო ზუსტად უნდა იქნეს გამოანგარიშებული.

უძრავი გვერდმცველებიც ძლიერ ღლის ქვეითი ჯარს და აფერხებს მთავარი ჯარის სისწრაფეს, რადგან ხშირად ეს უკანასკნელი იძულებული ხდება გვერდმცველს ბრძოლიდან გამოსასვლელად და უკან დასახევად.

ყველა ზემოხსენებულ მიზეზთა გამო ქვეითი ჯარის უძრავ გვერდმცველებში ხმარება რაც შეიძლება იშვიათი უნდა იყოს.

ცხენოსანი ჯარის ნაწილები, რამდენიმე ტყვიამფრეველი და ადგილობრივ მცხოვრებთაგან შედგენილი მოხალისეთა რაზმები საკმარისი იქნებიან მოძრაობაში მყოფ ჯარის ფრთებზე დასაცავად.

ნ. თოხაძე

წ ე რ ი ლ ი ა ზ რ ი კ ი ღ ა ნ

27 მარტს აქეთ კოლომბ — ბეშარ-ში ვიმყოფები და ჩემს ნაწილს ვწერთუნი «ტ. ს. ფ.»-ის დარგში. ორი თვის შემდეგ, როცა ლეგიონერები საკმაოდ გაწრთვნილი იქნებიან, თორმეტ «ტ. ს. ფ.»-ის სადარაჯოს ჩაუბარებ; ამ თორმეტთა შორის ოთხი მოძრავი სადარაჯო მექნება.

ჩემი ნაწილი შეადგინეს «ტერიტორიულ დე კუფორ ალჟერო — მაროკენ» -ის დაარსების გამო.

ეს კუთხე, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს სამხედრო ოქს, რომელშიაც შედიან ალჟირისა და მაროკოს საზღვრების გადაღმა-გადმომღმა მდებარე ტერიტორიის ნაწილები და რომლის დაარსება გამოწვეული იყო აფრიკის ამ მხარეში სარდლობის გაერთიანების სჭიროებით.

წინად, ვიდრე ამ ოლქს დაარსებდნენ, ალყირისა და მაროკოს სამხედრო ძალების უფროსები მოქმედებდნენ თავიანთ ვიწრო ფარგლებში და არ იცოდნენ, ან გვიან აგებინებდნენ ერთმანეთს «დისიდანტ»-ების მოძრაობას ერთი-მეორის საზღვრების მახლობლად.

ამგვარი ორგანიზაციის გამო მაროკოდან განდევნილი მემამბოხე არაბები ადვილად გადადიოდნენ ალყირის საზღვარზე და მოულოდნელად ეცემოდნენ სადარაჯოებს, ან ყაჩაღობდნენ.

როდესაც 1929 წ. 14 ოქტომბერს დჯიჰანის მახლობლად (კოლომბ-ბეშარ-იდან სამხრეთ-დასავლეთით დაახლოებით 100 კილ-ტრია) «დისიდანტ»-ი არაბები ჩაუსაფრდნენ და 50 ლეგიონერი ამოსწყვიტეს, მაშინ უმალესი მართველობა დარწმუნდა, რომ არსებული წესი საკმაოდ არ იყო აფრიკის ამ კუთხის მშვიდობიანობის უზრუნველსაყოფად და გადასწყვიტეს ალყირისა და მაროკოს საზღვრების აქეთ-იქითა მდებარე ტერიტორიის ნაწილებისაგან ერთი ოლქის დაარსება. ამ ოლქის უფროსს აბარია ოპერიციების წარმოება და წესრიგის დამყარება. — ასე დაარსდა «ტერიტუარ დე კუფრი ალყერო-მაროკენ»-ის ოლქი.

ჩემი სადგომი ბინა-ადგილი იქნება «კოლომბ-ბეშარ»-ი: — პატარა არაბ-ურთული სოფელი, მაგრამ შედარებით დიდი სამხედრო ცენტრი საპარას საზღვარზე.; კვირაში სამჯერ ერთი «ბებერი» მატარებელი კოლომბ-ბეშარს უერთებს ორანს-ს 48 საათის განმავლობაში.

ბუნება უდაბნურია: ტიტველი კლდისა და მთების ხაზი; მთის ძირში დამშრალი ხევის დაკლანკანი კვალი; ხევის აქეთ-იქითა ნაპირები გაქედილია ფინიკის ხეებით; ხევში აქა იქ წყალი გამოქონავს და გუბდება ქასაებრ ჩალრმავებულ ადგილებში.

ხევის გადაღმა — პატარა არაბული სოფელი: ერთი-ერთმანეთზე მიკრული მიწის, კუბიკური ნაცრისფერი სახლები; ვიწრო ქუჩებში მოძრაობა და ქრიამული; აქლემები, სახედრები, ძაღლები, კატები, არაბები, არაბი დედაკაცები, ნეგრესები, ნახევრად შიშველი და ჭუჭყიანი შავკანიანი გოგო-ბიჭები, საძაგლად ჭუჭყიანი და აჭრელებულ კაბებში ჩაცმული ურიის სქელფეხა დედაკაცები და თხა-წყვერა ურიები ეშმაკურ, მაგრამ მშობარა თვლებით, ერთმანეთს გზას უღობავენ და ერთი-მეორეს ეჯახებიან. ხევის გამოღმა სამხედრო ბანაკი: —

მხეზე გამხმარ მიწის აგურებით აშენებული და თოვლისფერად შეღებილი ყაზარმები; კედელ შემორტყმული მოედნები და შიგნით, გამწკრივებული კონიკური კარეები; სანჯაგე და საკვების საწყობები; ყოველთვის საითკენდაც გაჩქარებული დანჯღრეული კამიონები და კამიონეტები ადენენ მტკვრს.

აქა-იქ, დაღონებული და ყურებ-ჩამოყრილი ჯორები ზანტად ზია-ჩაკჩაკებენ სამხედრო ორთვალა ურემს.

ზოგან, გომურიდან გარედ გამოვარდნილ ჯორს სამუდამოდ თავისუფალი ჰგონია თავი და სიხარულით რაც ძალი და ღონე აქვს დარბის წინ-და-უკმო და ტლინკებს ესვრის ჯარისკაცებს, რომლებიც მას დასაქურად დასდევენ.

ხანდახან ჰაერში გაისმის ელ ბუდნიბიდან ბუდნიბში მომავალი ჰაეროპლანების გუგუნი.

აქ, ყოველი რასის და ყოველ იარაღთა დარგის ჯარისკაცებია; როგორც იტყვიან — «დომხალი»

ყველაფერ ამას სხვა იერს ჰვენენ ჰაეროვანი ქალები — ოფიცერთა მეუღლენი; თხელი სამოსელის მღელვარებაში ილანდება სიშიშვლე, შიშველა ფეხები სანდლებში, საბურთაო ჩოგანი ილიაში, — ესენი არიან უდაბნოს ფერიები; უკან მისდევენ მათი გადიები-ნეგრესები, რომელნიც საბავშო ურემში მიაგორებენ პატარა აუგუსტ-ს ან მარი ლუის-ს.

სამხედრო ბანაკის მეზობლად პატარა მოსაქლეობაა, 200 ან 300 «ენტერდიტ დე სეჟურ»-ებისაგან და თავ-გასულ ვაჭარ ურიებისაგან შემდგარი მცხოვრებლებით და სამიოდე ბისტროთი.

კუბიკურ სახლებში დაბანაკებულა ბუჩებისა და ტარაკანების დი ვიჭიები; ყველაფერი ეს «სიროკოს» დღეს სქელ მტვერში ჩაყურული ამთავრებს «კოლომბ-ბეშარ»-ის სურათს.

დილით ტანისამოსის ჩაცმის დროს შეიძლება კაცმა თავის ჩექმაში ან ჯიბეებში უცაბედათ მორიელი გაქყლიტოს.

ასეთი თავგადასავალი ერთ ჩენს ლეგიონერს მოუვიდა: —

ხელი ჩაიყო ჯიბეში სათუთუნეს ამოსაღებად და უეცრად იგრძნო რომ ხელზე რალაცამ უჩხვლიტა და დასწვა; გამწარებულმა ლეგიონერმა სწრაფად გადმოაბრუნა ჯიბე და სათუთუნე კოლოფს თან მორიელი გადმოყვა.

ნაკბენი საშიში არ აღმოჩნდა, მაგრამ ჩემმა ლეგიონერმა კარგი შიში ჰქამა.

ასეთი არა სასიამოვნო შემთხვევა ხშირი არ არის, მაგრამ ხანდახან დროს გასატარებლად მაინც მოხდება ხოლმე.

ასეთი მოვლენების თავიდან ასაშორებლად საჭირო არის დილდობით ვიდრე ჩაიცვამდე, ტანისამოსი და ფეხსაცმელები ბეჯითად დაბერტყო და გადააბრუნ-გადმოაბრუნო.

თუმცა გაზაფხული მიწურულშია, მაგრამ აქ დღისით ძალიან არ ცხელა, ღამე გრილა და რიქრაქზე საგრძობლად ცივა.

16 აპრილს ტაგვიტში ვიყავი (დაახლოვებით 80—90 კილომეტრზე კოლომბ-ბეშარის სამხრეთით).

ტაგიტ პატარა არაბული სოფელია და სამხედრო პოსტი; გაშენებულია პატარა მალღობზე ამომშრალ ხევის პირას.

ბუნება ლამაზია სანახავად, მაგრამ მე აქ დაბინავებას არ ვისურვებდი; სოფლის ერთ მხარეზე შიშველი გორებია და მეორე მხარეზე «დუნ»-ები კი არა, არამედ ნაძვრული ყვითელი შლამის გორები, რამდენიმე ასი კილომეტრის სივრცეზე. აქ უკვე საპარას სუნი სდგას.

ძალიან ლამაზი არის ამ ყვითელი შლამის გორაკების ყურება, როდესაც წელი ქარი ჰქრის — მსუბუქი ტალღებით ნიავი შლამს ქვევით აწვავებს და გეგონებათ გორების წვეროები მოძრაობენო.

სოფლის დაბლა, ხევის ნაპირზე, როგორც ბოტანიკურ ბაღში ერთმანეთში არეულია: —

ფინიკის, ნარინჯის, ფართოქლის, ლეღვის, ატმის, ბროწეულის, ვაზის და უნაბის ხეები.

ყველა ეს მცენარენი ძალიან პატარა ადგილს იჭერენ, დაახლოებით 500 მეტრის სიგრძეზე და 50 ან 60 მეტრის სიგანეზე.

ტაგიტ-ში მოგზაურობის დროს ვნახე ის ადგილი, სადაც 1928 წლის დამლევის არაბები თავს დაესხენ და მოჰკლეს ავტომობილით მიმავალი გენერალი კლავერი და მისი სამი თუ ორი ოფიცერი.

გიორგი

კოლომბ--ბეშარ.

1930 წ.

ა რ ტ ი ლ ე რ ი ა

მისი დახასიათება და გამოყენებ
თანამედროვე ბრძოლაში

IV

არტილერია ლაშქრობაში

ეხლა, როდესაც უკვე საკმარისად განვიხილეთ საერთოდ არტილერია, შევუდგებით მისი მოქმედების დახასიათებას და მის გამოყენებას ბრძოლაში. დავიწყებთ სულ უბრალო მომზადებითი ხანიდან და თანდათანობით განვიხილავთ არტილერიის დანიშნულებას ყოველგვარ ბრძოლის ცალკე ფორმაში და მისი გამოყენების წესს.

არასოდეს ბრძოლა არ იწყება ერთბაშად და მოულოდნელად; მას მუდამ სჭირდება მომზადება, და მაშასადამე, ბრძოლის დაწყების წინ არსებობს ისეთი ხანა, რომელსაც მომზადებითი ხანას ვუწოდებთ.

მშვიდობიან დროს ჯარის ყოველი ერთეული ბინადრობს თავის მუდმივ სადგომ ადგილას, სადაც იწრთვნება და სწავლობს ბრძოლის წარმოების ხერხებს. თვით ბრძოლა გამოიხატება მოპირდაპირეთა შეჯახებაში. მაშ რომ ბრძოლა დაიწყოს, ან ჩვენ უნდა გავეშუროთ მოპირდაპირისაკენ, ან კიდევ მოპირდაპირე ჩვენსკენ. ყოველ შემთხვევაში, როდესაც ომი იწყება, პირველი შეჯახებანი, ბრძოლანი სწარმოებენ სახელმწიფოს საზღვრებთან და ჩვეულებრივ კი ამ საზღვრებთან, სადარაჯო ნაწილებს გარდა, სხვა არავეინ სდგას; და ამიტომ ომის პირველ დაწყებით ხანაში, საზღვართან ახლო, ჯარის ერთეულების კონცენტრაცია იწყება. ესე იგი, ნაწილები, რომელნიც მთელ მხარეში გაფანტული არიან, მიისწრაფიან იმ საზღვრებისაკენ, რომლის გადალახვას ვაპირებთ ჩვენ, ან კიდევ, მოსალოდნელია მოპირდაპირე გადმოლახვას მას.

მაშასადამე: ეს პირველ დაწყებითი, მოსამზადებელი ხანა ბრძოლის დაწყებამდე იქნება: საჭირო ადგილას ჯარების დაგროვება, და რომ ერთ ადგილას ჯარები დაგროვილ იქნან, ამიტომ ეს ერთეულები უნდა გადადიოდნენ ერთი ადგილიდან მეორეზე, რაც გამოიხატება მოძრაობაში

ე. ი. სვლაში, რომელსაც ვუწოდებთ ლაშქრობას. შორ მანძილებზე ჯარის ნაწილების გადასვლა-გადმოსვლა სწარმოებს რკინისგზით, მაგრამ ამ საშვალეებით გადაგყავს მხოლოდ განსაზღვრულ პუნქტამდე, და შემდეგ კიდევ ყოველ ადგილას იგი არ მოიპოვება, ასე რომ, ჯარის ნაწილებს მუდამ უხდებათ საკუთარი საშვალეებით სვლის წარმოება; ამიტომ როგორც ერთი რამ აუცილებელი, ეს სვლა-ლაშქრობა არის ვრცელ დამახასიათებელი და შევუდგებით მის დახასიათებას და მისი სათანადო წარმოების წესების აღწერას, ყოველგვარ გარემოებაში და პირობებში.

ლაშქრობის საერთო დებულებანი

ცნობილია, რომ შედეგი მრავალ განზრახვათა ომში, ხშირადა დამოკიდებული ლაშქრობის წესიერად და სათანადო შესრულებისაგან.

ლაშქრობის დებულებანი გვასწავლიან წესებს, რომელნიც გვიადგილებენ მის შესრულებას და ამავე დროს გვითითებენ თუ რა პირობებში, სხვა და სხვა გარემოებათა მიხედვით, უნდა იყვეს წარმოებული ლაშქრობა ჯარისკაცთა და ცხენების დაუტანჯველად.

წესი ლაშქრობისა დამოკიდებულია უმთავრესად საერთო მდგომარეობისაგან, და უპირველესად მოპირდაპირის ჩვენგან დაშორებისაგან. შემდეგ ეს დამოკიდებულია თვით მხარეს ბუნებისაგან, გზათა ქსელის ვითარებისაგან, ლაშქრობის წინ საბინადრო ადგილებზე ჯარების დალაგებისგან და შემდეგ, ჯარების ფიზიკური მდგომარეობისაგან, და ბოლოს მანძილისაგან, რომელიც გავლილი უნდა იქნეს, წლის დროსაგან და აგრეთვე ჰავის და ამინდის პირობებისაგან.

ლაშქრობაში მოპირდაპირის მახლობლად, გადამწყვეტი არიან საოპერციო და ტექნიკური მოთხოვნილებანი, ვინაიდან აუცილებლად უნდა მიყვანილ იქმნას ჯარის ნაწილები საჭირო ადგილას დანიშნულ დროზე და ისეთ მდგომარეობაში, რომ შეეძლოს ბრძოლის წარმოება. იმ შემთხვევაში კი, როდესაც სათანადოთ დაშორებული ვართ მოპირდაპირისგან და მისი მოქმედება შეუძლებელი ხდება, უნდა ვეცადოთ უპირველესად გაუფრთხილდეთ ჯარისკაცების და ცხოველთა ჯაფას, — და აგრეთვე იარაღს.

ამით განვარჩევთ ორ ლაშქრობას: — ერთი უბრალო მგზავრული ლაშქრობა, მეორე — დაცული საბრძოლო ლაშქრობა (მოპირდაპირის სიახლოვეს).

ჯარი და მისი საბრძოლო საბარგო, რომელიც ჩვეულებრივ მისდევს თან თავის ნაწილებს, არდგენენ ჯართა კოლონას (სვეტს).

საბარგონი, რომელნიც არ არიან საჭირო პირველი ხაზის საბარგოთა ნაწილში, და ყოველგვარი სხვა და სხვა სასამსახურო ნაწილები არდგენენ საბარგო კოლონას და ჩვეულებრივ მგზავრობენ ჯართა კოლონისაგან ცალკე, საერთო უფროსობით, ან კიდევ სრულებით დამოუკიდებლად.

რათა სათანადო სიმაღლეზე იდგეს ლაშქრობის წესიერება, უნდა ვზრუნავდეთ მუდამ იმაზე, რომ თვით ჯარისკაცი ხალისით და კარგი განწყობილობით ეტანებოდენ ამ საქმეს, კარგად ვეპყრობოდეთ და არ ვქანცავდეთ ცხენებს, ვიცავდეთ დისციპლინას, თვალს ვადევნებდეთ ჯარისკაცების მიერ ფხებისა, ტანსაცმელისა, მოგაზმულობისა და იარაღის მოვლას, აგრეთვე ცხენების შეკაზმულობას და დაჟედვას, ვიცავდეთ ყოველგვარ ჰიგიენას, და ვზრუნავდეთ ჯარისკაცთა და ცხოველთა რიგთან კვებაზე.

მუდმივი თვალის დევნა ყოველ ქვეითისა, ცხენოსანისა და ცხენისა ლაშქრობის დროს, სათანადო უამს ჯაფის შემსუბუქებელი საშვალეების მინიჭება ხალხისა და ცხენებისათვის, ყოველგვარ საჭირო დახმარებების აღმოჩენა დასვენებისა და დგომის დროს, არის მოვალეობა ყოველი უფროსისა. მხოლოდ ამ რიგად გაგებულ ზრუნვას შეუძლია დიდი სარგებელი მოიტანოს მძიმე პირობებში ლაშქრობისას და შექმნას ის მუდამ ადვილად ასატანი.

ყოველმა უფროსმა უნდა იცოდეს თუ რა ზომის გაწევა შეუძლია მის ნაწილს, რასაც მუდამ უნდა ატყობინებდეს თავის შემდეგ უშუალო უფროსს; აგრეთვე ყოველი უფროსი მოვალეა მოახსენოს თავის შემდეგ უფროსს ყოველ მომხდარ შემთხვევაზე ლაშქრობაში და ყოველ ან კერძო გარემოებაზე, რომელმაც შესაძლებელია იქონიოს რაიმე გავლენა ნაწილის ფიზიკურ ან მორალურ მდგომარეობაზე.

ზედმეტი დალილობის ასაცდენად უნდა ვსცდილობდეთ, რომ ყოველგვარი სამსახური, როგორც ლაშქრობის, ისე დასვენების დროს, რიგრიგობით შესრულებული იქნეს ერთეულის ყოველი ნაწილის მიერ. აგრეთვე უნდა ვცვლიდეთ ყოველ-დღე ნაწილის ადგილს სამგზავრო კოლონაში ისე, რომ ყოველ-დღე სხვა ერთეული და ერთეულის ნაწილი იყვეს კოლონის სათავეში. მგზავრობის განსაკუთრებულ ძნელ პირობებში ამ ცვლილებებს კიდევ უფრო ხშირად უნდა ვაწარმოებდეთ.

ლაშქრობისას არტილერია მოძრაობს, საზოგადოთ, ჩართული ქვეითი ან ცხენოსანი ჯარის კოლონაში, ან კიდევ დამოუკიდებლად. სამგზავრო ლაშქრობისას უკეთესია, თუ ეს შესაძლებელი იქნება, არტილერია ცალკე მგზავრობდეს.

დიდი ერთეულების მგზავრობა, მეტადრე ერთ კოლონაში, არის უფრო მეტად დამქანცველი, ვინემ ცალკე დამოუკიდებლად მგზავრობა და ამას გარდა, მოითხოვს კიდევ განსაკუთრებულ წესიერ მომზადებას მისი ხელმძღვანელის მიერ, ამიტომ როდესაც კი ეს შესაძლებელია, უნდა ვსცდილობდეთ გამოყენებულ იქმნას სუყველა ასეებული გზები, რათა ერთეულები მოგზაურებდენ პატარ-პატარა კოლონებში, რომელნიც შემდგარი იქნებიან ნაწილებისაგან, რომელთაც აქვთ ერთნაირი სვლის სიჩქარე. ამ რიგად, თვით მოძრაობაც აჩქარებული იქნება და შემცირდება ჯარისკაცთა და ცხენების დაღლილობაც.

საბრძოლო ლაშქრობისას გადამწყვეტია კოლონის შედგენაში პირობა ბრძოლის წარმოების ან მიღების შესაძლებლობა და მუდმივი ამისათვის მზად-ყოფნა; ამიტომ აქ ეს აუცილებლობა გვაიძულებს შედგენილ იქნას სხვა და სხვა ჯარის დარგების კოლონა ერთის მეორეში გარევეთ საჭიროებისამებრ. ამ შემთხვევაში ყოველი კოლონა წარმოადგენს ტაქტიკურ კრებულს; ამიტომ საბრძოლო ლაშქრობისას არტილერია მუდამ მოძრაობს ჩართული ქვეითი ან ცხენოსან ჯარის კოლონაში.

არტილერიის ნორმალური ტარება არის ნაბიჯი. საჭიროებისამებრ, შესაფერის გზებზე, საველე და ცხენოსან არტილერიაში იხმარება აგრეთვე ჩორთი. ჩორთით სვლა ამცირებს ცხენების შემბულობაში ყოფნის დროს და აგრეთვე ჯარისკაცთა დაღლილობას, ვინაიდან ამ რიგად გაცილებით ადრე აღწევენ სადგომ ადგილს, სვლის სიჩქარე დამოკიდებულია მიდამოს და გზების მდგომარეობისაგან, ამინდისაგან, გასავლელ მანძილის სიდიდისაგან და ნაწილის ფიზიკურ შემძლებლობისაგან.

არტილერიის დღიურ გადასავალი და სვლის სიჩქარის შესახებ უკვე გვაქვს დაბეჭდილი ჩვენი წერილების მეორე თავში და ამიტომ აქ აღარ გავიმეორებთ.

არტილერიისათვის, რომელიც მოძრაობს მეხანიკურ საშვალეებით (მოტორით), სვლის სიჩქარე საშუალოდ არის საათში ათი-თორმეტი კილომეტრი, უდიდესი სიჩქარე 15 კლმ. საშუალო დღიური გზასავალი 60 კლმ., უდიდესი კი — 100 კლმ.

აუცილებელი საჭიროების მიხედვით, დღიური გზასავალის სიდიდე შესაძლებელია გადიდებულ იქნეს, მაგრამ მხედველობაში მაინც უნდა მივიღოთ ცხენების, მიდამოს და ამინდის მდგომარეობა. არტილერიის დღიური გზასავალი შეიძლება გადიდებულ იქნეს 60 კლმდე, ცხენოსან არტილერიისა კი 100 კლმდე, მაგრამ უნდა ითვლებოდეს გამონაკლისად და არ იყოს ხშირად გამოყენებული.

სვლის აჩქარება შესაძლებელია მხოლოდ ჩორთით, სვლის დროის გაგრძელებით და არა თვით ნაბიჯის გაგანივრებით. არტილერია, რომელიც კოლონის შემადგენლობაში შედის, რომელიც შემდგარია სხვა და სხვა ჯარის დარგებისაგან, თავის სვლას უფარდებს კოლონის სვლის სიჩქარეს. ქვეითი ჯარის კოლონის სვლის საშუალო სიჩქარეა ოთხი კლმ. ერთი საათის განმავლობაში, ცხენოსანისა კი ექვსი კლმ.

აქ არ შევეუდგებით ლაშქრობის წარმოების, დგომა-დასვენებისა და ბინადრობის დაწვრილებით აღწერას. ეს წარმოდგენს განსაკუთრებული წესდების საგანს. ჩვენ მიზნად დასახული გვაქვს მხოლოდ საერთო დებულებათა აღნიშვნა, რაიც უკვე საკმარისად ვქენით, ამას მხოლოდ დავუმატებთ რამოდენიმე სიტყვას უფროსების ადგილთა შესახებ კოლონაში და სვლის ხელმძღვანელობის შესახებ.

კოლონის ან მისი შემადგენელი ნაწილების უფროსები იმყოფებიან ნაწილებთან, უმთავრესად მის სათავეში, შეუძლიათ აგრეთვე შესცვალონ თავიანთი სამყოფი ადგილი გარემოების - და მოთხოვნების მიხედვით. თუ არტილერია მოძრაობს სხვა ჯარის დარგის კოლონის შემადგენლობაში, არტილერიის მთავარი უფროსი, ჩვეულებისამებრ, აუცილებელ ხალხის თანხლებით, იმყოფება მუდამ კოლონის უფროსის გვერდით; ამ შემთხვევაში თავისი ერთეულის უფროსობას აბარებს ამ ერთეულის თავის მომდევარ უფროსს.

ლაშქრობის კარგად შესრულება დამოკიდებულია კოლონის ყოველი ნაწილის თანაბარ და სწორ სვლისაგან. ამისათვის ყოველ კოლონას და მის ნაწილს სათავეში უნდა მიუძღოდეს ოფიცერი, რომლის მოვალეობა ი ნება სვლის ტემპოს მოწესრიგება; კოლონის ან მისი ნაწილების მეთაური უნდა ერიდებოდენ სვლის უეცარ აჩქარებას ან შეწყობას, მეტადრე უსწორ-მასწორო და ვიწრო ადგილებზე. უეცარი შეჯახებანი, გაჩერება, და ამოძრაება იწვევს ცხენების დაშავებას და დაქანცვას, და აფუქებს თვით იარაღსაც, ამიტომ მთელი ჩვენი ცდა უნდა იყოს მიმართული იქითგან, რომ სათანადოთ შევეუფარდოთ სვლის სიჩქარე და თანაბრობა მდებარეობას და გზის ხასიათს, თორემ უამისოდ ფრიად შევამცირობთ ლაშქრობის შემძლებლობას და გამოვიწვევთ ნაადრევ დაღლილობას, რაც არავითარ შემთხვევაში არ იქნება ჩვენთვის სასარგებლო.

უცხოეთის

სამხედრო ლიტერატურაიდან

გენერალი კარლ ფონ კლაუზევიც
რა არის იგი?

6. სინამდვილის მიერ გამოწვეული
მოდულიკაცია

თვით მცნებათა აბსტრაქტულ დარგში გონება ვერასოდეს ვერ
ჰკლებს სიმშვიდეს, სანამ საბოლოო შედეგებამდე არ მიალწევს, ვინაი-
დან მას აქვს აქ საქმე უკიდურეს საკითხებთან, ძალთა შეჯახებასთან,
თავის-ანაბარა დატოვებულთა და დამოკიდებულთა მხოლოდ საკუთარ
შინაგან კანონებისაგან. მაშ თუ კი მოვისურვებთ მხოლოდ იმის თვით
მცნებისაგან გამოგვება აბსოლიუტური გამოსავალი პუნქტი ჩვენ მიერ
დასახულ მიზნისათვის და საშვალეებისათვის, რომელიც უნდა გამო-
გვეყენებია — მაშინ მათი მუდმივი ერთმანეთზე გავლენილობის მიზნით
გადავიჭრობოდით უკიდურესობაში, რომელიც იქნებოდა მხოლოდ ჩვე-
ნი ფანტაზიის თამაში, გამოწვეული ძნელად შესამჩნევ ლოღიკურ სიფა-
ქიზის ძაფთა კონის მიერ. თუ კი ვინმე მოისურვებდა ურყევ დებულე-
ბათა სრულ მიმდევრობით ერთი კალმის მოსმით შემოველო ყოველ-
გვარ სიძნელეთა ირგვლივ, და გადაჭრით დაიჩემებდა უკიდურესობისა-
თვის მუდმივ მზადებას და შეფარდებისათვის მუდამ უდიდეს შეძლების
ძალის აუცილებლობას, მაშინ საკითხის ამგვარი გადაჭრა შექმნიდა ცხო-
ვრებაში გამოუყენებელ კაბინეტურ დებულებებს.

თუნდაც რომ ეს უკიდურესი შეძლების გამოყენება ყოფილიყო
ურყევი დებულება, ადვილად გამომდინარე და გასაგები, მაინც, რომ
ვსთქვათ სიმართლე, ადამიანის გონება დიდის სიძნელით მიიღებდა ამ-
გვარ ლოღიკურ ნაწურავს. არა ერთხელ ეს მიგვიყვანდა ზედმეტ ჯაფამ-
დე, რომელიც გვაიძულებდა ამის გადასაწონად მოგვეხმარა ხელოვნე-
ბის სხვა დებულებანი მართვა-გამგეობაში; მაშინ ამისათვის ნებისყო-
ფის ძალის აუცილებელი დაჭიმვა არ იქნებოდა შეწონილი განზრახული
მიზნისათვის და ვერ გამოისახებოდა საქციელით; ადამიანის ნებისყოფა
არასოდეს არა ჰკრეფს ძალებს ლოღიკურ სიწმინდეში.

სულ სხვანაირად კი გამოიყურება საკითხი, როდესაც განყენებული მცნებიდან გადავალთ სინამდვილეზე. იქ სუყველაფერი ემორჩილებოდა ოპტიჩიზს. რომელიც საზღვრავდა, რომ ორივე მებრძოლი მხარე არამც თუ მიისწრაფის სრულყოფისაკენ, არამედ აღწევენ კიდევ მას. სინამდვილეში ეს შესაძლებელი იქნებოდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც: —

1. ომი იქნებოდა განყენებული აქტი, რომელიც წარმოიშვებოდა ხოლმე უეცრად, სახელმწიფოს წინანდელ ცხოვრებასთან დაუკავშირებლად;

2. თუ ომი დამყარებული იქნებოდა ერთ, ან მთელ რიგ ერთდროულ გადაწყვეტილებებზე;

3. როდესაც ომს თავისთავად შეეძლებოდა საკითხის საკვებით გადაჭრა, და როდესაც კიდევ მის მსვლელობის დროს, თუ მასზე გავლენას არ მოახდენდა ომის დამთავრებისას შემდეგი დროისათვის განზრახული პოლიტიკური მდგომარეობა.

7. ომი არასოდეს არ არის განყენებული აქტი

რაც შეეხება ზემოდ აღნიშნულ პირველ პუნქტს, ორივე მოწინააღმდეგეთანი არ არიან ერთმანეთისაგან განყენებული პიროვნებანი, არც გარეგნულად, არც ნებისყოფის მიხედვით, რომელიც არის ბრძოლის შინაგანი მიზეზი. ნებისყოფა — ეს არის უცნობი, ვინაიდან იქიდან, თუ რაც არის დღეს, გამოსჩანს ის, რაც იქნება ხვალ. ომი არ წარმოიშვება უმიზეზოდ არარაობისაგან — მისი განვითარება არ არის ერთი წუთის საქმე: მაშ, მოპირდაპირეთ შეძლება აქვთ ერთმანეთის შეფასებისა იმისდა მიხედვით, თუ რას წარმოადგენენ, რასა სჩადიან, და არა იქიდან, სიზუსტით რო ვსთქვათ, თუ როგორი უნდა იყვნენ და რა უნდა იმოქმედონ. ადამიანი თავისი ორგანიზაციის ნაკლებლოვნობის გამო. ვერასოდეს ვერ აღწევს საკვებით სრულყოფობას და ამიტომ ორივე მხარის მიუღწევლობანი სინამდვილეში შემზღვეველ მიზეზებს წარმოადგენენ.

8. ომი არ წარმოადგენს ერთ ხანმოკლე დარტყმას

მეორე პუნქტს მივყვართ შემდეგ მსჯელობამდე: —

რომ ომის დროს არსებულიყო მხოლოდ ერთი ან მთელი რიგი ერთდროული გადაჭრელი მოქმედებანი, მაშინ ყოველი მომზადება ამისათვის გაექანებოდა, რასაკვირველია, უკიდურესობისაკენ. გამოსწორება ყოველგვარ დაუდევრობისა ამ შემთხვევაში სრულებით შეუძლებელი გახდებოდა, და სინამდვილე შეიჭრებოდა როგორც შემამოწმებელი ჩვენი მსჯელობისა, რომელიც მოპირდაპირის მომზადების შესახებ —

ვარაუდ ცნობებზე იყო დამყარებული — სხვა ყოველივე ისევე განყენებულ მცნებებს დაემყარებოდა. მაგრამ როდესაც სინამდვილეში გადამჭრელია მთელი რიგი ერთმანეთის მომდევნო აქტები, მაშინ, თავისთავად ცხადია, რომ ყოველი წინამორბედი აქტი თავისი მოვლენებით შეიძლება შეიქმნას შემდგომის შემამოწმებლად, და ამრიგად სინამდვილე გვაშორებს განყენებულ მცნებებს და აქაბრაკებს მისწრაფებას უკიდურესობისაკენ.

მაშ დავინახეთ, რომ ჯერ კიდევ ომისათვის მზადების დროს, სინამდვილე შემოიჭრება თვით მცნების ადგილას, და არსებითი ზომა (საჭირო ძალისა) წინ იწევს უკიდურეს განზრახვათა მაგივრად. უკვე ამ მიზეზის გამო ერთმანეთზე გავლენიანობა ორივე მოპირდაპირესი, არ მისცემს მათ უკიდურესი ღონისძიების მოხმარების ნებას, და მაშ არ დაუშვებს ყველა ძალების ერთბაშად გამოყენებამდე.

მაგრამ თვით ბუნება ამ ძალებისა და პირობები მათი შეფარდებისა, ნებას არ მოგვცემენ გამოვიყენოთ ისანი ერთიანად და ერთდროულად. ეს ძალები არიან: თვით შეიარაღებული ძალა, მხარე მიწაწყლით და მოსახლეობით და დაბოლოს მოკავშირენი.

მხარე თავისი მიწაწყლითა და მოსახლეობით არამც თუ წარმოადგენს შეიარაღებული ძალის ნამდვილ წყაროს, არამედ თვითონვე თავისთავად წარმოადგენს ომში მოქმედ ძალთა განუყრელ ნაწილს, და სახელდობრ იმ ნაწილს, რომელიც წარმოადგენს ომის თეატრს და რომელიც მასზე დიდ გავლენას ახდენს.

თუ კი რომელიმე შემთხვევაში შესაძლებელი გახდება ბრძოლაში მთელ მოძრავ ძალთა ერთდროულად შეყვანა, თვით ქვეყნით, ესეიგი მისი ყველა ციხე-სიმაგრეებით, მთებით, მდინარეებით, მოსახლეობით და სხვა მრავალით — ეს შეუძლებელი ხდება, თუ კი ეს მხარე არ ექნება ისე პატარა, რომელსაც ომი შესაძლებელია მოედოს მთლიანად მის პირველივე წუთებში. თანამოქმედება მოკავშირეთა არ არის დამოკიდებული მარტო მებრძოლთა სურვილისაგან, და თვით ხასიათი სახელმწიფოთა შორის დამოკიდებულებების, ახდენს იმას, რომ თანამოქმედება — ეს უმეტეს შემთხვევაში იწყება ცოტა მოგვიანებით ან კიდევ ძლიერდება დაკარგულ სწორწონობის აღსადგენად.

შემდეგში იქნება ფართო ბაასი იმის შესახებ, რომ მოგერიებითი ძალების რაოდენობა, რომელთა ამოძრავება შეუძლებელია ერთბაშად, წარმოადგენს უმეტეს შემთხვევაში, მთლიან უდიდეს ნაწილს, ვინემ ეს ჩვენ ერთი თვალის გაკვრით მოგვეჩვენებოდა, და ამიტომ ძალთა სწორწონობის აღდგენა შესაძლებელი ხდება იქაც, სადაც პირველი

გადამქრელი მოქმედება წარმოებული იქნა ფრიად ენერგიულად და სადაც სწონსწორობა შესამჩნევად იქნა დარღვეული. აქ საკმარისია ვახსენოთ, რომ სრული შეერთება ძალებისა ეწინააღმდეგება ომის ბუნებას. არ არის ეს, რასაკვირველია, საბუთი ჯაფის ზომის შესაზღუდავად პირველ გადამქრელ მოქმედებისათვის, ვინაიდან ყოველი მარცხი მუდამაა ზარალი და რადგანაც პირველი გადამქრელი მოქმედება, თუნდაც რომ არ რჩებოდეს განცალკევებული, მაინც თავისი სიდიდის მიხედვით მუდამ იქონიებს გავლენას შემდეგზე. მხოლოდ შესაძლებლობა მომავალ გადამქრელ მოქმედებათა ახდენს იმას, რომ ადამიანთა გონება; რომელსაც მუდამ ქრუანტელი უვლის დიდი ჯაფის წინ, სარგებლობს შემთხვევით, რომ პირველ გადამქრელ მოქმედების დროს არ დააგროვოს და არ გამოსწუროს ძალები ისე, როგორც ვალდებულია. რასაც ერთი მოპირდაპირეთაგანი არ მიაქცევს სათანადო ყურადღებას სისუსტის გამო, იქნება მეორესათვის ზომიერების თბიექტიური მიზეზი. ამგვარ ერთმანეთზე გავლენიანობის გამო, პირვანდელი მისწრაფება ძალთა საბოლოო გამოწურვამდე შემცირდება ისევ გარკვეულ საზღვრამდე.

9. ომის შედეგი არასოდეს არ არის ურყევი

თვით მთელი ომის საბოლოო გადაშრაც არ შეგვიძლია ყოველთვის ჩავთვალოთ ურყევად, ვინაიდან ძლეული სახელმწიფო ხედავს დამარცხებაში მხოლოდ გარდამავალ უბედურებას, რომლის თავიდან მოშორებას შესძლებს შემდეგი ხანის პოლიტიკური გარემოებანი. ამიტომ ცხადია, რა ხარისხამდე უნდა ზღუდავდეს ეს შეხედულება ძალების დაჭიმვის სიძლიერეს და ჯაფის უეცარ მედგრობას.

10. სინამდვილის ეგებისობანი უკიდირესობისა და მცნებათა ურყეველობის ადგილს იჭერენ

ამრიგად, მთელი აქტი ომისა მოკლებულია უკიდურესობამდე ძალთა დაჭიმვის მკაცრ კანონს. ესეა განთავისუფლებულნი უკვე ამ საშიშროებისაგან და მისდამი მისწრაფების სურვილ-მოკლებულნი, ვიმსჯელებთ, თუ რა ფარგლები უნდა შემოვუხაზოთ ჩვენს ჯაფას. ამას მივახწევთ მხოლოდ ცნობების საშვალებით, რომელსაც მოგვაწვდიან სინამდვილის მოვლენანი ეგებისობის დებულებათა მიხედვით. რადგანაც ორივე მოწინააღმდეგეთაგანი არ წარმოადგენენ მხოლოდ განყენებულ მცნებას, არამედ ნამდვილ სახელმწიფოებს და მთავრობებს — აქედან სინამდვილეს მოგვაწვდის აგრეთვე საფუძველს, საიდანაც შეგვეძლება ვიქონიოთ წარმოდგენა უცნობ საგნის შესახებ, რომ გავითვალისწინოთ,

თუ რა იქნება მოსალოდნელი, და განესაზღვროთ სიზუსტით, თუ რა უნდა ვეძიოთ.

ყოველმა მხარემ უნდა გამოიტანოს დასკვნა მოპირდაპირის მოქმედების შესახებ, მისი ხასიათისაგან, მოწყობილობისაგან, მდგომარეობიდან და პირობებიდან ეგებისობის დებულებათა მიხედვით. და ამის მიხედვით უნდა გაარკვიოს საკუთარი მოქმედებანი.

11. ისევ თავს იჩენს პოლიტიკური განზრახვა

აქ ჩვენს მსჯელობაში ისევ იჩენს თავს ის საკითხი, რომელიც გვერდზე გადავდეთ მეორე მუხლში: ომის პოლიტიკური განზრახვა. უდიდეს ჯაფის გამოყენების დებულება, სურვილი მოპირდაპირის დაუძლეულებისა და დამარცხებისა — ჰვარავდენ ერთგვარად იმ განზრახვას. მაგრამ რაზომ ეს დებულება სუსტდება და სურვილი ეს შორდება თავის მიზანს, მაშინ სუყველაზე წინ უნდა იწვევდეს პოლიტიკური განზრახვა ომის, რადგანაც მთელი აწონდაწონვა, რომელიც ხდება ომის შესახებ არის ეგებისობის ანგარიში, რომელიც ემყარება ზოგიერთ გარკვეულ ერთეულებს და დამოკიდებულებებს, აქედან პოლიტიკური განზრახვა ომის, როგორც პირველყოფილი მოტივი, უნდა შეიქნეს ამ ანგარიშის შედეგის სერიოზულ მიზეზად. რამდენადაც მცირეა მსხვერპლი რომელსაც მოვითხოვთ მოპირდაპირისაგან, მით უფრო ნაკლებ წინააღმდეგობას უნდა მოველოდეთ მისგან, და რაც ამას მოსდევს, მით შესაძლოა ნაკლები იყოს ჩვენი ჯაფა. შემდეგ, რაც უფრო სუსტია ჩვენი პოლიტიკური განზრახვა, მით უფრო ნაკლებ მნიშვნელობას მივაწერთ მას და მით უფრო გაგვიადვილდება ჩვენ მისი უარყოფა; მაშ უფრო ნაკლები იქნება ამის გამო ჩვენი ჯაფა.

ამრიგად, პოლიტიკური განზრახვა, როგორც პირველყოფილი მოტივი ომისა, რომელსაც უნდა მივალწიოთ სამხედრო მოქმედების საშვალებით, აგრეთვე თვით ამისათვის საჭირო ჯაფისა. ვინაიდან აქ საქმე გვაქვს სინამდვილესთან და არა მხოლოდ მცნებებთან, შესაძლებელია ეს მოხდეს მხოლოდ ორივე მეტროდოლ სახელმწიფოთა მიმართ. ერთი და იმავე ერის ან სხვა და სხვა ერის ერთსა და იმავე პოლიტიკურ განზრახვას ცხოვრების სხვა და სხვა ეპოქაში შეუძლია გამოიწვიოს სრულებით სხვადასხვანაირი შედეგები. პოლიტიკური განზრახვა შეგვიძლია ჩავთვალოთ, როგორც საზომი მხოლოდ მის გავლენიანობის მიხედვით იმ მასაზე, რომელიც უნდა აამოძრაოს, ამიტომ საჭიროა ანგარიში გაეწიოს ამ მასის ბუნებას. ადვილი შესამჩნევია, რომ ამის გამო შედეგი შესაძლებელია იქნეს სხვა და სხვანაირი, იმის-და-მიხედვით, თუ ამ მასებში არ-

სებობს ისეთი გრძნობაში, რომელიც ასუსტებს თუ აძლიერებს სამხედრო მოქმედებას. ორ სახელმწიფოს შორის შესაძლებელია იმდენად დაჯიშული იყოს მდგომარეობა და დაგროვებული ერთი მეორესადმი იმდენი მტრული მიზნები, რომ რომელიღაც სრულიად უბრალო საბუთს ომისას შეუძლია მიაღწიოს მიზანს, გამომდინარეც სრულებით მის ნამდვილ ხასიათს გარეშე, და გამოიწვიოს ნამდვილი აფეთქება.

ამდენიც ჯაფის შესახებ, რომელიც გამოწვეულ უნდა იქმნას ორივე სახელმწიფოს პოლიტიკურ განზრახვის მიერ, და მიზნის შესახებ, რომელიც უნდა დაუსახოს მან სამხედრო მოქმედებებს. ეს განზრახვა ხან სრულებით ეთანაბრება მიზანს — დაპყრობა რომელიმე პროვინციისა. ხან კიდევ პოლიტიკურ განზრახვას არ შეუძლია გარკვევით განსაზღვროს სამხედრო მოქმედების მიზანი და უნდა აიჩიოს ისეთი, რომელსაც შეძლება ექნება გახდეს სწორმწონელად და დაიჭიროს მისი ადგილი ზავის შეკვრის დროს. და აქაც მაინც გათვალისწინებული უნდა იყვნენ თვისებანი მებრძოლ სახელმწიფოებისა. არის ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ეს სწორმწონი უნდა იყოს გაცილებით უფრო დიდი, ვინემ პოლიტიკური განზრახვა, თუ კი მის საშვალეებით უნდა მივალწიოთ ამ განზრახვას. მნიშვნელობა პოლიტიკურ განზრახვისა, როგორც საზომის, იქნება მით უფრო მეტი, მით უფრო გადამჭრელი, რაც უფრო ნაკლები მღელვარება სუფევს ორივე სახელმწიფოთში. არის კიდევ ისეთი შემთხვევაც, როდესაც მხოლოდ ეს განზრახვა არის სრულებით გადამწყვეტი. რადგანაც მიზანი სამხედრო მოქმედებებისა არის პოლიტიკურ განზრახვის წონასწორი, ამიტომ ის ამ განზრახვასთან ერთად მორალურად ქრება და ეს მით უფრო გარკვევით, რამდენათაც ეს განზრახვა მას ბატონობს; ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ სრულებით შინაგან უთანხმოებას მოკლებული დაიწყოს ომები ისეთ სხვა და სხვა ხარისხიდან მნიშვნელობისა და ძალისა, განმანადგურებელ ომიდან დაწყებული უბრალო შეიარაღებულ თვალდევნამდე. მაგრამ ამას მივყევართ ჩვენ სხვა საკითხებისაკენ, რომელთაც, ვეცდებით, შემდეგ განვახილოთ და გამოვარკვიოთ.

12. ეს მაინც არ არკვევს სამხედრო მოქმედებებში შეჩერების მიზანს

განა შესაძლებელია, რომ ორივე სახელმწიფოს სრულიად უბრალო პოლიტიკურ მოთხოვნილებათა გამო, ყველაზე უფრო სუსტ საშვალეათა მოხმარების გამო, ან სამხედრო მოქმედებისათვის ყველაზე ნაკლებ მნაშენლოვანი მიზნის არჩევის გამო — რომ ეს მოქმედებანი შეჩერდნენ თუნდაც ცოტა ხნით? ეს კითხვა ღრმად იჭრება საქმის შინაარსში.

ყოველი მოქმედება შესრულებისათვის მოითხოვს გარკვეულ დროს, რომელსაც ვუწოდებთ ხანას. ეს შესაძლებელია იქნეს გრძელი ან მოკლე, იმის მიხედვით, თუ მოქმედი ხელმძღვანელობს მეტი თუ ნაკლები აჩქარებით.

ჩვენ აქ გვინტერესებს თვით ეს აჩქარება, მეტი თუ ნაკლები; სუყველა მოქმედობს თავისებურად; ზანტი ადამიანი მოქმედობს ნელა არა იმიტომ, რომ სურს თავის საქმეს მოახმაროს მეტი დრო, არამედ იმიტომ, რომ მას ეგრე ამოქმედებს მისი ბუნება; მეტი აჩქარებით ასე თი ადამიანი თავის საქმეს შეასრულებდა უარესად. მაშ ეს დრო დამოკიდებული ყოფილა შინაგან მიზეზისაგან და ეკუთვნის თვით მოქმედების ნამდვილ ხანას.

მაშ, დაუთმობთ რა ომში ყოველ მოქმედებას მისთვის საჭირო ხანას დროისას, უნდა მივიღოთ, ყოველ შემთხვევაში პირველი თვალის გადავლებისას მაინც, რომ ყოველი შეგვიანება ამ ხანის გარეშე, ესე იგი ყოველი შეჩერება სამხედრო მოქმედებაში, უნდა სხანდეს არაგონიერ საქმედ. ამასთან ერთად მუდამ უნდა გვახსოვდეს, რომ აქ ვლაპარაკობთ არა წინსვლაზე ერთისა თუ მეორესი მოპირდაპირეთაგან, არამედ მთელი სამხედრო მოქმედებების წინსვლაზე.

13. მხოლოდ ერთ მიზეზს შეუძლია შეაჩეროს სამხედრო

მოქმედებები, და ისიც გამოიწვეულს, ჩვეულებრივ, ერთერთ

მებრძოლ მხარეს მიერ

რა-კი უკვე ორივე მხარე მოემზადა საბრძოლველად, ეს უნდა გამოიწვეული ყოფილიყო მტრულ დებულებების მიერ; სანამ მოპირდაპირენი არიან ეგრე გამზადებულნი, ე. ი. არ ჰკრავენ ზავს, მანამ ეს დებულებანი უნდა არსებობდენ და მათი მოქმედება შესაძლებელია შეჩერებულ იქნას რომელიმე მოპირდაპირეთაგან მხოლოდ ერთი პირობის საშვალებით: — თუ კი მას სურს დაუცადოს უფრო სასარგებლო დროს მოქმედებისათვის. პირველ შეხედვისას მოგვეჩვენება, რომ ამგვარი შესაძლებელია არსებობდეს მხოლოდ ერთი მხარესათვის, ვინაიდან მეორე მხარესათვის ეს ამითვე ხდება სრულ საწინააღმდეგოდ. თუ კი ერთის ინტერესი ძევს მოქმედებაში, მეორე მხარესათვის უფრო სასარგებლო უნდა იყოს ცდა.

სრულ სწორწონას ძალებისას არ შეუძლია გამოიწვიოს შეჩერება ოპერაციისა, ვინაიდან ამ შემთხვევაში ის მოპირდაპირეთაგანი, რომელსაც აქვს ურყევი განზრახვა (შეტევითი), იქნებოდა უფრო ხელსაყრელ მდგომარეობაში.

თუ კი სწორწინობას წარმოვიდგენთ ისე, რომ მხარე, რომელსაც აქვს ურყევი განზრახვა და ამით თვით უძლიერესი მოტივი, განაგებს უფრო სუსტ ძალებით, და რომ გათანასწოლება ძალებისა იქნებოდა საშუალოდ მოტივისა და ძალისა, ამ შემთხვევაში უნდა გავხარა, რომ თუ კი არ არის მოსალოდნელი ამგვარ სწორწინობის მდგომარეობისა, ორივე მხარეს უნდა შეეკრა ზავი. თუ კი ასეთი ცვლილება მოსალოდნელი იქნებოდა, ეს გვიკარნახებდა მხოლოდ მოქმედების სასურველად განვითარებას მხოლოდ ერთი მხარესი და აიძულებდა მეორე მხარეს დაეწყო მოქმედება. ვხედავთ მაშ, სწორწინობის მცნებას არ შეუძლია გაამართლოს მოქმედების შეჩერება, მხოლოდ შეჩერება ეს მიესწრაფება უფრო ხელსაყრელ წუთის დაცდისაკენ. წარმოვიდგინოთ, მაგალითად, რომ ორ სახელმწიფოდან ერთს აქვს ურყევი გადაწყვეტილება: — სურს დაიპყროს პროვინცია მოპირდაპირესი, რომ ამით ჰქონდეს ამანათი ზავის შეკვრისას: ამ დაპყრობის შემდეგ მისი პოლიტიკური განზრახვა უკვე შესრულებული იქნება, საჭიროება მოქმედებისა მოისპობა და მის მაგივრად სდგება მშვიდობიანობის ხანა. ესლა თუ კი მოპირდაპირე შეურიგდება ამ გამარჯვებას, უნდა შეკვრას ზავი, თუ კი არა — ამ შემთხვევაში აქვს მას საკმარისი საბუთი მოქმედების შეგვიანებისათვის.

მაგრამ აქედან გამოსჩანს, რომ ამ წუთიდან ლოღიკური მოვალეობა მოქმედებისა ეუება გამარჯვებულს, რათა ძლეულს არ მისცეს მოსამზადებლად მოქმედებისათვის საჭირო დრო. თავისთავად ცხადია, რომ ვლებულობთ აქ დაწვრილებით ცოდნას ურთიერთ განზრახვათა ორივე მხარეს მიერ.

14. სამხედრო მოქმედებანი ამით შეიქნებოდენ

შეუწყვეტელი, რაიც მათ ისევ უკიდურესობამდე მიიყვანდა

რომ მართლაც არსებობდეს ასეთი განუწყვეტლობა სამხედრო მოქმედებათა, მაშინ ის აიძულებდა ისევ ყოველივეს უკიდურესობისაკენ მისწრაფებაში. რა ავუხვიოთ გვერდი იმას, რომ ერთი განუწყვეტელი მოქმედება გააღვივებდა გრძნობიერების ძალებს და მისცემდა სუყველაფერს მეტხარისხოვან ჟინს და მეტ სტიქიურ ძალას — მაშინ წარმოიშვებოდა ამ მოქმედებათა განუწყვეტლობის გამო, უფრო ნამდვილი თანდათანობითი და განუწყვეტელი ძეწკვი მიზეზიანობისა. ყოველი თვითეული მოქმედება შეიქიებოდა ამის გამო უფრო მნიშვნელოვანი და სახიფათო.

მაგრამ ვიცით, რომ სამხედრო მოქმედებანი ძალიან იშვიათად ან არასოდეს არ არის ასეთი სრულებით განუწყვეტელი, და რომ მრავალ ომებში თვით მოქმედებანი იჭერენ უმცირეს ნაწილს დახარჯულ დროისა, და მოქმედებათა შეჩერებებს კი მიაქვთ უდიდესი მისი ნაწილი. თუ შეიძლება ეს მუდამ იყვეს ანომალიად, წარმოებაში ოპერაციების შეჩერება უნდა იყვეს სავსებით დასაბუთებული და არა თავის-თავისვე მოწინააღმდეგე საქმედ. რომ ეს ვგრეა, და თუ რისთვის ხდება, დავინახავთ შემდეგ.

15. ამ რიგად თავს იჩენს დებულება დიამეტრალურ წინაუკმობისა

რადგანაც მივიღეთ, რომ ერთ-ერთი სარდალის ინტერესი არის მუდამ წინაუკმო სიდიდე მეორეს სარგებელის მიმართ, მივიღეთ მამ დებულება სრული წინაუკმობისა. ამ საკითხს შემდეგში მივანიჭებთ სპეციალურ თავს, აქ კი განვმარტავთ შემდეგს:

დებულება დიამეტრალურ წინაუკმობისა სავალდებულოა მხოლოდ მაშინ, როდესაც ვაფარდებთ მას ერთსა და იმავე საგანს, სადაც დადებითი სიდიდე და მისი საწინააღმდეგო — უარყოფითი სიდიდე, ისპობიან სავსებით. ბრძოლაში გამარჯვების სურვილი აქვს ორივე მხარეს; აქ წინ იწვევს ნამდვილი წინაუკმობა, ვინაიდან გამარჯვება ერთი მხარესი სპობს ამისავე შესაძლებლობას მეორესათვის. მაგრამ, როდესაც საქმეში შედის ორი სხვა და სხვა საგანი, რომელთა ერთი მეორეს მიმართ დამოკიდებულება სძევს მათ გარეშე, მაშინ სრული წინაუკმობა ეხება არა თვით ამ საგნებს, არამედ ამ ორ საგანთა საერთო დამოკიდებულებას.

16. შეტევა და მოგერიება არიან სხვა და სხვა გვარი და არა თანასწორი ძალების მქონე მოვლენანი; დებულებანი სრული წინაუკმობისა შეუძლებელია შეფარდებულ იქმნან ამათთვის.

რომ არსებობდეს მხოლოდ ერთი სახე ომისა, სახელდობრ, თავდასხმა მოპირდაპირესი, და რომ არ არსებობდეს მოგერიება, ესე იგი რომ შეტევა განსხვავდებოდეს მოგერიებისაგან მხოლოდ ნამდვილ მოტივით, რომელიც ახსიათებს პირველს და რომელიც არ არსებობს მეორე მხარესათვის, და რომ ამასთან ერთად ბრძოლა მუდამ ყოფილიყო ერთნაირი, მაშინ ამგვარ ბრძოლაში ყოველი გამარჯვება ერთ-ერთი

მხარესი იქნებოდა არასასარგებლო მოწინააღმდეგე მხარესთვის და სრული წინაუკმობა იარსებებდა სინამდვილეში.

მაგრამ სამხედრო მოქმედება გამოისახება ორი ფორმით: შეტევით და მოგერიებით, რომელნიც, რასაც შემდეგ საფუძვლიანად დავამტკიცებთ, ფრიად განსხვავდებიან ერთი მეორესგან და განაგებენ სრულეობით არა თანასწორი ძალებით. წინაუკმობა მაშ სძევს არა თვით შეტევაში ან მოგერიებაში, არამედ რაშიღაც, რაც არის საერთო ორივე სახისათვის — გადაჭრაში (შედევში). თუ ერთ სარდალთაგანს სურვილი აქვს საქმის გადაჭრისა ცოტა მოგვიანებით, მაშინ მის მოპირდაპირეს უნდა სურდეს მისი აჩქარება, რასაკვირველია, ისევ იმ სახით ბრძოლისა. თუ მაგალითად «ა» დანტერესებულია იმით, რომ იერიში მიიტანოს მოპირდაპირეზე არა დღეს, არამედ ერთი თვის შემდეგ, «ბ»-სათვის სასარგებლო იქნებოდა სწორედ ის, რომ მასზე იერიში მოეტანათ არა ერთი თვის შემდეგ, არამედ დღეს. ვერე გამოიყურება წინაუკმობა უშუალო; აქედან მაინც არ გამომდინარეობს ის, რომ «ბ»-ს ინტერესში იყოს დაუყონებლივი შეტევა «ა»-ზე, ვინაიდან ეს საკითხი არის სრულეობით განსხვავებული.

17. სრული წინაუკმობის დებულების მოქმედება

ხშირად არის შელახული მოგერიების უპირატესობით

შეტევაზე და ამით აიხსნება შეჩერება სამხედრო მოქმედებებში

თუ კი მოგერიების ფორმა არის, როგორ შემდეგში გამოვარკვევთ, უფრო ძლიერი, ვიდრე შეტევისა, მაშინ ისმება საკითხი, რომ საარგებელი გამომდინარე ერთ მხარესთვის შეგვიანებულ გადაჭრისაგან, გათანასწორებული იქნება სარგებელთან, რომლითაც უზრუნველყოფილია მოწინააღმდეგე მხარე მოგერიების მიერ. სადაც ეს არ არსებობს, იქ ამ სარგებელს (უპირატესობას) ვერ სძლევს თვით წინაუკმობა მოგერიებისა და შეტევისა, და ვერ იქონიებს გავლენას ოპერაციის წინსვლაზე. ვხედავთ, რომ გაქანებითი ძალა, რომლითაც აღჭურვილია ორივე მხარის ინტერესების წინაუკმობა, შეიძლება დაიბნას მოგერიების და შეტევის ძალების განსხვავებაში და ამრიგად შეიქმნეს უნაყოფო.

მაშ, თუ რომ ის, ვისაც დრო ხელს უწყობს, არის სუსტი, რომ ხელი აიღოს მოგერიების სარგებლიანობაზე, უნდა შეუთრგდეს იმ.ს, რომ მომავალი მისთვის იქნება უფრო ნაკლებად სასარგებლო; შესაძლებელი არის შეიქმნას ისეთი მდგომარეობა, რომ უფრო სასარგებლო იქნება მისთვის ამ მომავალ ხელსაყრელ პირობებში აწარმოოს მოგერიებითი

ბრძოლა, ვინემ ამ ქამად აწარმოოს შეტევითი ბრძოლა ან შეპკრას ზავი რადგანაც, ჩვენი რწმენის მიხედვით, უპირატესობა მოგერიებისა (სათანადოთ შეგნებული) არის ფრიად დიდი, გაცილებით მეტი, ვინემ ეს პირველი შეხედვით გამოსჩახს; აშუქებს ეს მიზეზს ოპერაციების შეჩერების ხანის სიმრავლეს, და ამით განთავისუფლებული ვრჩებით ჴინაგან წინაუკმობის დასკვნათა კვლევისაგან. რამდენათაც სუსტია მიზეზები მოქმედებისა, მით უფრო მეტად სრუტავს მას და აუძლურებს განსხვავება ძალის შეტევის და მოგერიების შორის, და მით უფრო ხშირად იქნება, როგორც თვით გამოცდილება გვასწავლის, მოქმედებათა შეჩერების ხანა.

18. მეორე მიზეზი დამოკიდებულია მდგომარეობის არა სათანადო გაგებისაგან

არსებობს კიდევ სხვა მიზეზი, რომელსაც შეუძლია შეაჩეროს ოპერაციის განვითარება, სახელდობრ, არა სათანადოთ გაგება არსებულ მდგომარეობისა. ყოველი სარდალი იცნობს დაწვრილებით მხოლოდ საკუთარ მდგომარეობას, მოპირდაპირის მდგომარეობას გაცნობილია არა სრულებით სარწმუნო ცნობების საშვალეებით; შესაძლებელია მაშ, რომ მას შეექმნას შემცდარი შეხედულება და აქედან გამოიტანოს დასკვნა, რომ მოქმედების ჯერი სწორედ მოპირდაპირისაა, იმ ქამად, როდესაც სწორედ მან უნდა იმოქმედოს. რასაკვირველია, მდგომარეობის არა სათანადოთ გაგებას შეუძლია მიიყვანოს ის მოქმედების დაწყებამდე სრულებით არა შესაფერის ქამს, ან კიდევ შეაჩერებინოს მოქმედება არა სასარგებლო დროს და არ იონიოს გაკლენა სამხედრო მოქმედების როგორც აჩქარებაზე, ისე დაყოვნებაზე. მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ეს ნაკლი უნდა ჩაითვალოს ერთ-ერთ ბუნებრივ მიზეზად, რომელსაც, რაიმე შინაგან წინაუკმობას მოკლებულს, შეუძლია შეაჩეროს საომარი ოპერაციები. კიდევ, რა გავითვალისწინოთ ის, რომ ადამიანი უფრო ხშირად გადააფასებს მოპირდაპირის ძალებს, ვინემ ნაკლებად შეაფასებს მას, რადგანაც ეს არის ადამიანის ბუნებაში, — უნდა ვსცნათ, რომ არა სათანადოთ გაგება მდგომარეობისა იჩენს საერთოდ დიდ გავლენას სამხედრო ოპერაციების შეჩერებაში და მისი დებულებების შეზღუდვაში.

მოქმედებათა შეჩერების შესაძლებლობას შემოკყავს ახალი შემზღუდავი მიზეზი სამხედრო მოქმედებებისა, რომელიც ხანდახან როგორცაა აწყალეებს, აფერხებს ხიფათის განვითარებას და ამრავლებს საშვალეებს დაკარგულ სწორწონობის აღსადგენად. რამდენათაც უფრო ძლიერი იყო დაჭიმულობა, რომელმაც ომი გამოიწვია, რამდენად მეტია

მისი ენერგია, მით უფრო მცირენი იქნებიან შეჩერების ეს ხანები, დენადაც კი სუსტობს აუცილებლობა ომისა, მით უფრო გრძელი იქნება ეს ხანები (მოქმედებათა შეჩერებისა). ძლიერი მიზეზები ამაგრებენ ხასიათის სიმტკიცეს, და ეს კი, როგორც ვიცით, არის მუდამ მნიშვნელოვანი მიზეზი — ძალების წარმომშობელი.

19. ხშირი შემთხვევა შეჩერების ხანისა სამხედრო მოქმედებებში, ომს აშორებს მეტად დაუზოგველობის დებულებას და ამით აქცევს მას უფრო ეგებისობის ანგარიშად

რაც უფრო ნელა ვითარდებიან სამხედრო მოქმედებანი, რაც უფრო ხშირი და ხანგრძლივია შემთხვევანი შეჩერების ხანისა, მით უფრო ადვილი ხდება ჩადენილი შეცდომის გამოსწორება, მით უფრო დამედებული იქნება თავისი გეგმით სარდალა. მით უფრო დაშორებული იქნება უდიდეს ჯავის გამოყენებას საჭაროებას და დაიწყებს სუველადობის დამყარებას ეგებისობაზე და შემთხვევებზე. ამ ეგებისობის ანგარიშის, რომელიც დამყარებულია იმგვარ პირობებზე, რასაც მოითხოვს თვით კონკრეტული მდგომარეობის ბუნება, განკარგულებაში იქნება მეტი თუ ნაკლები რაოდენობა დროისა, ოპერაციის მეტის თუ ნაკლები სინელით მიმდინარეობის მიხედვით.

20. გვაკლია მაშ მხოლოდ შემთხვევა, რომ ომი მივამსგავსოთ თამაშს — და სწორედ, შემთხვევებით ომი ფრიად მდიდარია

აქედან ვხედავთ, რამდენად ომის ნამდვილი ხასიათი ჰქმნის ამ უკანასკნელს ეგებისობის ანგარიშად; რომ აქციოს თამაშად, საჭიროა კიდე ერთი მიზეზი, რასაც ომი სრულიადაც არ არის მოკლებული: — ეს მიზეზი კი არის შემთხვევა. ადამიანთა არავითარ მოქმედებას არა აქვს საქმე შემთხვევებთან ისე ახლო და ევრე მუდმივ, როგორც ომს. შემთხვევათა შემდეგ, ომში უდადესი ადვილი უჭარავს გამოუთრკვევლობასა და ამასთან ერთად იღბალს.

21. ომი იქმნება თამაშად, როგორც თავისი არსებით ხასიათის მიხედვით, ისევე ინდივიდუალურის

ეხლა თუ კი გადავხედავთ ომის ინდივიდუალურ ხასიათს, ესე იგი იმ ძალებს, რომელთა საშვალეობითაც ის უნდა ვაწარმოოთ, მოგვეჩვენება ომი უფრო მეტ თამაშად.

საშიშროება არის სტიქია, რომელშიაც ომი სწარმოებს; და რომელი სულიერი თვისებაა საშიშროებაში ყველაზე უფრო მეტი ღირსების? — სიმხნევე! თუმცა სიმხნევის მორიგება შესაძლებელი ხდება მოსაზრებულ გამოანგარიშებასთან, მგრამ მაინც თავისთავად ესენი არიან სრულებით ერთი მეორესაგან განსხვავებული საგანი, და ეკუთვნიან ადამიანის სულის სხვა და სხვა დარგს; მაგრამ რისკი, რწმენა ბედისა, სითამამე, თავგანწირულება — არიან მხოლოდ სიმხნევის განსახიერება: და ყველა ეს მისწრაფებანი სულისა ეძებენ გამოუტყვევლობას, ვინაიდან მხოლოდ ეს არის მისი ცხოველი სტიქია.

გზედავთ მაშ, რომ უკვე თავიდანვე, აბსოლუტური მიზეზი, ე.ი. მათემატიკური, ვერ პოულობს ვერსად გამძლე საყრდნობს სამხედრო ხელოვნების გამოანგარიშებებში, და რომ ერთბაშადვე იჭრება აქ სრული თამაში შესაძლებლობათა, ეგებისობათა, იღბლისა და უიღბლობისა, რომლებითაც დაბანდულია ყოველი მსხვილი თუ წვრილი ძაფები ამ ქსოვილისა; და ამით, ადამიანის სხვა ყოველგვარ მოქმედებებისაგან, მხოლოდ ომს ამგვანებს უფრო ქალაღდის თამაშს.

22. ადამიანის სულს ეს ყველაზე მეტად შეჰყვების

თუმცა ჩვენი გონება მუდამ მიისწრაფის ნათელ და გარკვეულ საგნებისაკენ, მაგრამ ჩვენი სული კი მაინც ხშირად მიილტვის გამოუტყვევლობისაკენ. ფილოსოფიურ გამორკვევათა გონების ვიწრო ბილიკით სვლისა და ლოღიკურ დასკვნათა მიღწევების ნაცვლად, რომ დაბოლოს ნახევრად ფხიზელმა მიაღწიოს იქ, სადაც თავსა გრძნობს უცხოდ, სადაც მას შორდება ყოველივე აქამდე ნაცნობი — ჩვენი სული ფანტაზიით ხალისიანად გადადის შემთხვევათა და იღბლის მხარეში. ვიწრო აუცილებლობის ნაცვლად ცურაობს ის იქ შესაძლებლობათა სიმდიდრეში; ამით გაღიზიანებული ვაჟკაცური გრძნობა იწყებს აღმაფრენას და განწირულება და საშიშროება იქმნება სტიქიონად- რომელშიაც ადამიანის სული ეშვება, როგორც გამბედავი მცურავი მდინარის სიღრმეში.

განა თეორიამ უნდა მიატოვოს ეს აქ და დამშვიდებით გაეშუროს ურყევ დასკვნათა და წესების გზით? მაშინ ის ცხოვრებისთვის შეიქნებოდა გამოუსადეგარი. თეორიამ ანგარიში უნდა გაუწიოს აგრეთვე ადამიანის დედა-არსს და ნება მისცეს გამოაშკარავებულ იქნას სიმხნევე, გაბედულობა და თვით თავზე-ხელაღებულობაც. სამხედრო ხელოვნებას საქმე აქვს ცოცხალ ძალასთან და მორალურ მიზეზებთან; აქედან გამომდინარეობს, რომ ის ვერ შესძლებს მიაღწიოს რაიმე დანამდვილებითსა და ურყევს. რჩება მაშ მუდამ ფრიად დიდი ადგილი იმ საგნებისათვის,

რომელთა შესახებაც შეგვიძლია ვიქონიოთ მხოლოდ დაახლოებით წარმოდგენა და ეს როგორც უდიდეს მნიშვნელობის საკითხებში, აგრეთვე სრულებით უბრალოშიც. როგორც ერთი მხრივ არა სრული იმედოვნება, ისე მეორე მხრივ, სიმხნევე და რწმენა საკუთარ შეძლებისა უნდა გამაშვარავდეს, რომ შევსებულ იქნას ეს შუალედი. რაც უფრო ძლიერია სიმხნევე და რწმენა თავის თავისა, მით უფრო მეტი ხარისხის გამოურკვეველობა არის დასაშვები. ესენი არიან მაშასადამე ფრიად მნიშვნელოვანი მიზეზები ომში: ამიტომ თეორია უნდა წარმოადგენდეს მხოლოდ იმგვარ კანონებს, რომელნიც ნებას დართავენ ამ აუცილებელ და უკეთილშობილეს სამხედრო ღირსებებს, იმოძრაოს თავისუფლად ყოველი თავისი ხარისხითა და სახით. და თვით განწირულების რისკშიაც ძვეს ხოლმე სიბრძნე, და კიდევაც სიფრთხილე, მხოლოდ ცოტა განსხვავებულ ნიშნისა.

23. ომი მუდამ არის მანც სარიოზული საშვალეობა სერიოზული მიზნისათვის. მისი უფრო დაახლოებული განმარტება

ასეთია ომი, ასეთივე სარდალი, რომელიც მას აწარმოებს, ასეთივე თეორია, რომელიც მას ამზადებს. მაგრამ ომი არ არის გასართობი, არ აწარმოებენ მას მხოლოდ რისკის სიამოვნებისა და მოგებისათვის, ან კიდევ, არ არის ის საქმედ უინტერესო აღფრთოვანების; ისაა სერიოზული საშვალეობა სერიოზული მიზნისათვის. მრავალფეროვანება შემთხვევითი სოვლენებისა, ყოველგვარი გატაცებანი ჟინისა, სიმხნევესი, ფანტაზიისა, აღფრთოვანებისა, რომლებშიაც ომი იმოსება — არის მხოლოდ ამ საშვალეობის დამახასიათებელი თვისება.

ომი რომელიმე კრებულია — მთელ ერებისა, და მეტადრე განათლებულ ერებისა, გამომდინარეობს მუდამ არსებულ პოლიტიკური მდგომარეობისაგან და იწვევენ მას მუდამ მხოლოდ პოლიტიკური მიზეზები. ამიტომ არის ის პოლიტიკური საქციელი. რომ ომი ყოფილიყო მხოლოდ ძალის დასრულებული, შეუზღუდავი, ურყევი განსახიერება. როგორც უნდა დაგვესკვნა ეს მის აბსტრაქტულ მცნებიდან, მაშინ პოლიტიკის მიერ გამოწვეულს, უნდა დაეკავებია მისი ადგილი, როგორც შემთხვევას სრულებით მისგან დამოუკიდებელს, სრულებით გვერდით უნდა დაეგდო ის და ეხელმძღვანელა მხოლოდ, საკუთარი კანონებით. მაშინ ომი დაემზგავსებოდა ნაღმს, რომელიც აფეთქებისას თავის თავად ვერ აიღებს სხვა მიმართულებას და არც შესაძლებელი იქნება მიეცეს

მას სხვა მიმართულება, გარდა იმისა, რომელიც მიცემული ჰქონდა მას გასროლის წინ მომზადებით. ეგრევეც აქამდე სინამდვილეში შეგნებულ იქონდათ ეს საკითხი, და ამრიგად, შეთანხმებულობის უქონლობას პოლიტიკისა და ომის ხელმძღვანელთ შორის, რამდენჯერმე მიჰყავდა ამგვარ მსჯელობამდე. სინამდვილეში კი ეგრე არ არის და ასეთი წარმოდგენა არის სრულებით მაცდურთ. ნამდვილი ომი, როგორც ეს უკვე დადინახეთ, არასოდეს არ არის ისეთი უხეში, რომ ერთბაშადვე გამოიღოს მთელი თავისი ენერჯია, წინაუკმოდ, ის არის ძალების მოქმედება, რომელნიც ვითარდებიან არა სრულებით ერთნაირად და თანაბრად. მათი დაჭიმვა ხან საკმარისია წინააღმდეგობის დასაძლევად, რომელსაც მას ახვედრებს ინერჯია და ჭიდილი, ხან კიდევ ფრიალ სუსტია, რომ გამოისახოს მოქმედებით. ამით მაშ ომი ყოფილა ხან ძლიერ და ხან სუსტ იმპულსად მედგრობისა, რომელიც გამოჰყოფს თავის ენერჯიას და სწურავს თავის ძალებს ხან ჩქარა და ხან კიდევ ნელა. სხვა სიტყვებით რო გსთქვათ, ომს მივყვართ მიზანთან ჩქარა ან ნელა, მაგრამ მაინც გრძელდება იმდენი ხნის განმავლობაში, რომ შესაძლებელი ხდება კიდევ მისი მიმდინარეობის დროსაც აღმოჩნდეს გავლენა შემძლები მისთვის ამა თუ იმ მიმართულების მისაცემად, და მაშ დაუქვემდებაროს ის მისი მართველი ინტელექტის ნებისყოფას. თუ კიდევ გავისხენებთ იმას, რომ ომი გამომდინარეობს პოლიტიკური განზრახვისაგან, მაშინ სრულებით ბუნებრივად მოგვეჩვენება, რომ ეს პირველი მიზეზი, რომელმაც გამოიწვია ომი, რჩება მოწინავედ ყოველმხრივად, აგრეთვე მის დასაწყისში. მაგრამ ეს პოლიტიკური განზრახვა არ არის ჯერ კიდევ ამის გამოდესპოტიურ კანონმდებლად; ის უნდა შეეგუოს მოხმარებულ საშვალეებთან ბუნებას, რის გამოც ხშირად იცვლება, მაგრამ მაინც ხშირად რჩება იმად, რაც უნდა იყოს უპირველეს ყოვლისა მიღებული მხედველობაში. პოლიტიკა დაძვრება მუდამ სამხედრო მოქმედებათა შორის და ახდენს მასზე მუდამ გავლენას იმ ფარგლებში, რომელსაც უხანავს მას ომის დროს გამოაშკარავებული ძალების ბუნება.

24. ომი არის მხოლოდ პოლიტიკის გაგრძელება წარმოებული სხვა საშვალეებით

მაშ ვხედავთ, რომ ომი არის არა მხოლოდ პოლიტიკური მოქმედება, არამედ პოლიტიკის ნამდვილი იარაღი, პოლიტიკურ დამოკიდებულებათა გაგრძელება, მისი განსახიერება სხვა საშვალეებით. რჩება მაშ ომს. როგორც მისი დამახასიათებელი თვისება, მხოლოდ განყენებული ბუნება მის მიერ ხმარებულ საშვალეებისა.

სამხედრო ხელოვნებას საერთოდ, და სარდალს ყოველ ცალკე შემთხვევაში, შეუძლიათ მოითხოვონ, რომ პოლიტიკური მისწრაფებანი და მიმართულება არ ეწინააღმდეგებოდეს ამ საშვალეებს. ეს სერიოზული მოთხოვნილებანი, თუმცა ზოგიერთ შემთხვევაში გავლენას ახდენენ უმთავრესად მხოლოდ პოლიტიკურ მისწრაფებებზე, მაიქც იწვევენ განსაზღვრულ ცვლილებებს მასში. ვინაიდან პოლიტიკური განზრახვა არის მიზნად, ომი კი საშვალეა, და წარმოდგენა საშვალეებისა კი უმიზნოდ შეუძლებელია.

25. ომების სხვადასხვაგვარობა

რამდენადაც მეტხარისხოვანი და ძლიერი არიან ომის მიზნები, რამდენადაც მეტად ეხება ხალხთა ცხოვრებას, მით უფრო ძლიერი არის მდგომარეობის დაჭიმულობა, რომელიც წინ უსწრებს ომს, მით უფრო ომი უახლოვდება თავის განყენებულ ფორმას, მით უფრო მაგრად დაიხმის საკითხი მოპირდაპირის მოგერიებისა, მით უფრო მჭიდროდ უკავშირდება მიზანი ომისა პოლიტიკურ განზრახვას და ომი გამოხჩანს ამით უფრო მეტად მეტრძოლი და უფრო ნაკლებად პოლიტიკური. მაგრამ, რაც უფრო სუსტი არიან ომის მიზნები და მდგომარეობის დაჭიმულობა, მით უფრო ძნელი ხდება შეთანხმება ძალებისა, ამ ბუნებრივ მიმართულების სამხედრო სტიქიისა, პოლიტიკით აღებულ გეზთან. მაშინ ომი იძულებით თანდათან უფრო მეტად შორდება თავის ბუნებრივ მიმართულებას. და პოლიტიკური განზრახვა კი რჩება თანდათან უფრო მეტად სრულყოფილ ომის მიზნისაგან, რომელიც თანდათანობით ლეზლობს უფრო მეტ პოლიტიკურ ხასიათს.

მაგრამ რომ მკითხველი შეცდომაში არ შევიყვანოთ, უნდა დავუმატოთ, რომ ომის ამ ბუნებრივ მისწრაფებებში ვგულისხმობთ არა ძალთა მისწრაფებებს, არამედ მისწრაფებას ფილოსოფიურს, ლოლიკურს; მაგალითად, რომ წარმოვიდგინოთ ყოველგვარი გრძნობა და ქინი მეტრძოლთა. მართალია, ზოგიერთ შემთხვევაში ეს შესაძლებელია იქნეს იმ ზომამდე გაღვივებული, რომ ძნელი გახდება მისი დამაგრება პოლიტიკურ ჩარჩოში, მაგრამ ამგვარი უთანხმოება სინამდვილეში იშვიათად იქნება, ვინაიდან თვით არსებობა ამგვარ ძლიერ მისწრაფებათა წარმოშობს შესაფერის მოქმედების გეგმას. სადაც ეს გეგმა მიმართულია უბრალო მიზნებისაკენ, იქ მასსათა მისწრაფებანი იმდენად სუსტი არიან, რომ საჭირო ხდება უფრო მისი გაღვივება, ვინემ შეკავება.

26. ყოველი ომი შესაძლებელია ჩაითვალოს

პოლიტიკურ მოქმედებად

დავუბრუნდეთ საგანს. თუ კი მართალია, რომ ერთ-ერთ ომის დროს პოლიტიკა ვითომდაც ქრება, და მეორე შემთხვევაში კი გამოსჩანს ძალიან გარკვევით, მაინც შეგვიძლია ვამტკიცოთ, რომ ეს ორივე გვარი ომისა არის ერთნაირადვე პოლიტიკური. თუ კი პოლიტიკა გვესმის როგორც პრაქტიკული გონება განსახიერებულ სახელმწიფოსი, მაშინ სხვა და სხვა მდგომარეობათა შორის, რომელთა განხორციელებაც შესაძლებელი იქნება, შესაძლებელია დარჩეს ისეთიც, რომელსაც აგრეთვე თავისი ხასიათის მიხედვით შეუძლია გამოიწვიოს ომი პირველი გვარისა. მაგრამ თუ კი პოლიტიკას გავიგებთ არა როგორც ყოველ მხრივ აწონდაწონილობას, არამედ როგორც საზოგადოთ მიღებულ შეგნებას ძალმომრეობის ასაცილებლად, ფრთხილისა, თვალთმაქცურისა და ხშირად კიდევ არა სავსებით პატიოსან ჭკუის ცოდვილებად, ამგვარ პოლიტიკას, რასაკვირველია, უფრო მიუღდება მეორე გვარის ომი.

27. ზემოხსენებული შეხედულება თავისი შედეგით

ნებას იძლევა სამხედრო ისტორიის გაგებისა და თეორიის საფუძვლის გამაგრებისა

აქედან უპირველეს ყოვლისა ვხედავთ, რომ ომი არ უნდა ჩაითვალოს როგორც რაიმე დამოუკიდებელი, არამედ პოლიტიკის იარაღად და მხოლოდ ამგვარი შეხედულება გვიცავს ჩვენ სამხედრო ისტორიასთან შეუთანხმებლობისაგან. მხოლოდ ერთადერთი ეს ნებას მოგვცემს ჩვენ, როგორც რაიმე ვეებერთელა წიგნიდან, ამოვიღოთ ომის ნამდვილი შეგნება. ეს შეხედულება, ამას გარდა, გვაჩვენებს თუ როგორი სხვა და სხვა გვარის ომები არსებობენ და ეს, მათ გარემოებათა და მიზეზების მიხედვით, რომელნიც არიან ომის წარმოშობის მიზეზად.

პირველი ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანი და გადამჭრელი გადამწყვეტილება, რომელიც უნდა იყოს მიღებული სახელმწიფო ადამიანის და სარდალის მიერ, არის გამორკვევა თავისათვის, თუ განზრახული ომი ნათლად წარმოუდგენია მას, რომ არა სთვლიდეს ომს ისეთ რამედ, როგორათაც მას არ შეუძლია იქცეს, არსებულ გარემოებათა მიხედვით. ეს არის პირველი ყველაზე მეტად საერთო საკითხი სტრატეგიისა; შემდეგ განვიხილავთ ამას უკეთესად, როდესაც გვექნება ბაასი ომის გეგმაზე; აქ დავკმაყოფილდეთ იმით, რაზედაც შევჩერდით, ე. ი. გამოვარკვიეთ შეხედულების უმთავრესი პუნქტი, რომლითაც უნდა მივუდგეთ ომისა და მისი თეორიის განხილვას.

28. შედეგები თეორიისათვის

მაშ ომი ყოფილა არა მხოლოდ ნამდვილი ქამელეონი, რომელიც ცოტათი იცვლის თავის ბუნებას ყოველ ცალკე შემთხვევაში, არამედ, მთლიანად რო ავიღოთ, მასში არსებულ მისწრაფებათა მიხედვით, წარმოადგენს საკვირველ სამებას, რომელიც შემდგარია 1) პირველყოფილ უხეშობისაგან, სიძულვილისა და არაკეთილ განწყობილებისაგან, რაიც უნდა ჩაითვალოს ბრმა ბუნებრივ ლტოლვიოებად; შემდეგ 2) გეგებისობის თამაშისაგან და შემთხვევისაგან, რომელიც ომსა ჰქმნის დამოუკიდებელ სულიერ მოქმედებად, დაბოლოს, 3) მეორეხარისხოვან თვისებისაგან, როგორცაა პოლიტიკური იარაღი, რის გამოც ემორჩილება ჩვეულებრივ გონებას.

პირველი ამ სამ მხარედან შეჰყურებს ერს, მეორე — სარდალს და მის ჯარებს, მესამე კი უმეტეს შემთხვევაში — მთავრობას. ეინი, რომელიც გაღვივდება ომში, უნდა არსებობდეს თვით ერებში; ფარგლების სიდიდე, რომელშიაც ვითარდება ვაჟკაცობისა და ნიჭის თამაში ეგებისობისა და შემთხვევათა დარგში, დამოკიდებულია სარდალისა და ჯარის ღირსებისაგან, პოლიტიკური განზრახვანი კი მხოლოდ საკუთრივ მთარობის საქმეა.

ეს სამი მისწრაფება, რომელიც ჰქმნის ამდენივე კანონს, ღრმად ძეკს საგნის ბუნებაში და ამავე დროს სულ სხვა და სხვა ძალით. თეორია, რომელიც მოისურვებდა ამ სამებისაგან რომელიმეს გვერდით ავლას, ან განსაზღვრას მათ შორის რაიმე თავისუფალ დამოკიდებულობისა, იმ წამსვე დადგებოდა სინამდვილესთან ისეთ წინააღმდეგობაში, რომ თვით ამითვე შეიქნებოდა ჩასათვალი დამარცხებულად.

თეორია, მაშ, არის მოთავსება ამ ორ მისწრაფებათა შუა, როგორც რაიმე სამ მიმზიდველ წერტილთა შორის.

თუ რა გზით გახდება შესაძლებელი საუკეთესოდ გამართლება ამ ძნელ ამოცანისა, ვიკისრებთ განვიხილოთ წიგნში ომის თეორიის შესახებ. ყოველ შემთხვევაში, აქ მიღწეული გამორკვევა ომის მცნებისა, არის პირველი შუქი სინათლისა, რომელიც ეფინება თეორიის მძლავრ შენობას და ამით საშვალებას იძლევა უპირველეს ყოვლისა შევამჩნიოთ და გავარჩიოთ ერთმანეთისაგან ვეებერთელა ლოდები.

იბეჭდება და გამოიცემა პოლონურ ენაზე ლეიტ. ნიკ. მათიკა-
შვილის წიგნი: «ძაღლების დაგერშვა (წრთენა) საერთო, სამხედრო, სა-
სანიტარო და პოლიციურ მიზნებისათვის».

წიგნი მეტად შინაარსიანია, ლამაზად იქნება დასურათებული და
დიდ ინტერესს იწვევს.

ახლო მომავალში, ვარშავაში გაიხსნება სამკიხველო--მუზეუმი,
რომლის მიზანია შეჰკრიფოს და შეინახოს ყოველი ნივთი და ბეჭდვითი
გამოცემა. რომელთაც დამოკიდებულება აქვთ 1921 წლის შემდეგი ემი-
გრაციასთან და აჯანყებებთან.

დაისტამბა და გასასყიდლად გამოიკა ხელოვნებისა და მეცნიე-
რების ორგანო: — «კავკასიონი», წიგნი მეოთხე, შემდეგი შინაარსისა:—

რეო ამონი: — სადა ხარ?, — მზეო, მზეო!. გ. ნაილი: — დღიუ-
რიდან: დედას?. გიორგი ყიფიანი: — ჩემი მხარე. ერის მარია რემარკ:—
დასავლეთით ახალი არაფერია. რალდი: — ჩემს კუთხეს, — ქარიშხალი
სტეფანე კასრაძე: — პოემა ძმობის შესახებ. ვლასა მგელაძე: — ცხრა-
თვალი მზე. გ. ნაცვლიშვილი: — მთიან საფრანგეთში. ბებურიშვილი:
— ქალწულს. დ. ლალიაშვილი: — ცხოვრების ტალღებში. თ. შუშა-
ნია: — ***. ვ. სოსანი: — ძველი ქართული მწერლობა. ი. მანწკავა:—
ნ. გერგესელი. შალვა ამირეჯიბი: ადამიანები და საქმენი.

ს ა რ ე და ქ ც ი ა კ ო ლ ე გ ი ა

IMPRIMERIE DU COMMERCE
8, Grande-Rue
BOURG-LA-REINE (Seine)